

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

МАКСИМОВА АННА ОЛЕКСАНДРІВНА

Допускається до захисту:
В.о. завідувача кафедри
теорії і практики перекладу
канд. філол. наук
О. С. Бойван

(підпис)

«__» _____ 20__ р.

ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКИХ МЕТАФОР АНГЛІЙСЬКОЮ (НА МАТЕРІАЛІ
РОМАНУ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА «МОСКОВІАДА»)

Спеціальність 035 «Філологія»

Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша англійська»

Освітня програма «Англійська та друга іноземна мови та літератури
(переклад включно)»

Магістерська робота

Науковий керівник:
Кришталь Світлана Михайлівна
к. філол. наук, доцент

Оцінка: ____/____/____
(бали/за шкалою ЄКТ5/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2022

АНОТАЦІЯ

Максимова А.О. Переклад українських метафор англійською (на матеріалі роману Юрія Андруховича «Московіада»). Спеціальність 035 «Філологія». Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша англійська». Освітня програма «Англійська мова і переклад». Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2022.

Магістерську роботу присвячено вивченню особливостей перекладу українських метафор англійською.

Матеріал дослідження містить українські метафори та їх переклад англійською, обраних з роману Юрія Андруховича «Московіада».

У першій частині роботи розглядається сутність та характерні ознаки метафори. Велика увага звертається на особливості її утворення та причини її вживання автором. Надається класифікація метафори. Також невідомою частиною дослідження, була творчість Юрія Андруховича. Розглядається історіографія творчості автора, як важлива складова формування уяви про його творчість.

Практична частина роботи присвячена метафорам обраним з твору Юрія Андруховича «Московіада» та їх перекладу англійською.

Ключові слова: метафора, переклад метафори, переклад, переклад українських метафор англійською.

SUMMARY

Maksymova A.O. Translating Ukrainian Metaphors into English (With Particular Focus on the Novel “The Moscoviad” by Yuri Andrukhovych). Speciality 035“Philology”. Specialisation 035.04 “Germanic Languages and Literatures (including translation)”. Educational Programme “English Language and Translation”. Vasyl’ Stus Donetsk National University, 2022.

The Master's research paper is devoted to the study of the peculiarities of translation of Ukrainian metaphors into English.

The research material contains Ukrainian metaphors and their translation into English, selected from the novel "The Moscoviad" by Yuri Andrukhovych.

The first part of the work deals with the nature and characteristic features of metaphor. A great attention is paid to the peculiarities of its formation and the reasons for its use by the author. It provides a classification of metaphor. Also an indispensable part of the study was the work of Yuri Andrukhovych. The historiography of the author's work is considered as an important component of the formation of an idea of his work.

The practical part of the work is devoted to metaphors selected from the Yuri Andrukhovich's work "Moscoviada" and their translation into English.

Keywords: metaphor, translation of metaphor, translation, translation of Ukrainian metaphors into English.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ МЕТАФОР АНГЛІЙСЬКОЮ Ю. АНДРУХОВИЧА.....	7
1.1 Сутність та характерні ознаки метафори	12
1.2 Метафори в системі сучасної філологічної аналітики.....	17
1.3 Особливості метафори та причини їх утворення.....	24
1.4 Класифікації метафори	26
1.5 Способи утворення метафори.....	30
1.6 Особливості перекладу метафори	33
1.7 Історіографія творчості Юрія Андруховича.....	40
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ МЕТАФОРИ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Ю. АНДРУХОВИЧА «МОСКОВІАДА».....	43
2.1. Аналіз способів утворення метафори в романі Ю. Андруховича «Московіада»	43
2.2 Аналіз метафори за способом перекладу в романі Ю. Андруховича «Московіада»	53
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

ВСТУП

Сучасна література постійно поповнюється новими жанрами, мотивами, образами. Водночас зазнають суттєвих трансформацій жанрові різновиди постмодерністської літератури. Окремі із жанрів сучасного постмодерністського письма стають об'єктами наукових дискусій, адже важко встановити точну жанрову приналежність конкретних творів. Багато жанрів постмодернізму є комбінованими, що й посилює суперечності у літературознавчих колах. Одним із представників сучасного літературного процесу, у творчості якого поєдналися суперечливі жанрові доміанти, є Юрій Андрухович. Він звернувся до жанру есею та розкрив у своїй творчості різні жанрові модифікації есеїстики. Це, зокрема, урбаністична, мистецько-критична, художньо-рефлексивна. У сучасному літературознавстві й літературній критиці триває суттєва наукова дискусія стосовно різновидів жанрології есеїстики Юрія Андруховича.

Кінець XX — початок XXI століття називають епохою есеїзації в українській літературі. Сучасний митець більше не є спостерігачем ситуації, а часто стає її учасником, що констатують дослідники літературного процесу [40, с. 157]. Есеї (на відміну від інших жанрів) за структурними показниками характеризуються широкою типологією фактів та їх різновекторними оцінками. Мовленнєва культура есеїстів часто вражає несподіваною афористичністю, використанням свіжих метафор, нових поетичних образів, настановою на розмовну інтонацію спілкування із читачем-співрозмовником. Для оповіді есеїстичного твору характерним є форма роздумів або спогадів [39, с. 157].

Таку типологічну ознаку жанрових структур есей констатуємо і в багатьох творах Юрія Андруховича — одного із яскравіших представників сучасної української літератури, зокрема і есеїстики. Основний напрям його творчості — постмодернізм, який характеризується стильовим плюралізмом, інтертекстуальністю, концептуальною еkleктикою («поєднання несумісних

понять») та ін. Герої його художніх творів живуть у світі, просякнутому культурними реаліями [28]. Це стосується й есеїстики письменника, яка створювалась завдяки подорожам у різні країни. Цей доробок увійшов до «книги спостережень» над особливостями сучасного європейського культурно-історичного розвитку [35].

Актуальність дослідження есеїстики Юрія Андруховича визначається необхідністю детального вивчення жанрових модифікацій есеїв, їх тематичного спрямування, розширення наукової думки про багатоаспектність творчості Юрія Андруховича, місце його творчої постаті у вітчизняній есеїстиці, зумовлена потребою осмислення есею як жанру багатовекторної проблематики. У переліку цієї проблематики на початку ХХ століття особливе місце займає культурологічний комплекс питань, який у форматі авторських жанрових моделей есеїв активно розробляв і Юрій Андрухович.

Об'єктом дослідження є переклад українських метафор англійською Юрія Андруховича: «Московіада...», ««Мексиканські хроніки. Історія однієї мрії», мистецько-критичної – есеї «Аве, «Крайслер!», «Центрально-східна ревізія», художньо-рефлексивної – есеїв «Shevchenko is Okey».

Предметом дослідження є переклад українських метафор англійською (на матеріалі роману Юрія Андруховича "Московіада")

Метою дослідження є висвітлення культурологічної домінанти як генологічного коду есеїстики Ю. Андруховича та розробки методики жанрового аналізу таких текстів.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- 1) описати місце есеїстики у літературознавчо-філологічній рецепції;

2) проаналізувати історіографічні дослідження творчості Юрія Андруховича;

3) розкрити типологію перекладу українських метафор англійською Юрія Андруховича.

Методи дослідження:

1) історико-літературознавчий, що дозволяє проаналізувати есей у діахронії;

а) розглянути жанр есе як історично закономірний в літературному процесі поч. ХХІ ст;

2) метод жанрової ідентифікації твору, що дозволяє конкретизувати його структурні та типологічні ознаки;

3) культурологічний метод, який визначає відношення між текстом і особливостями культурологічного мислення Ю. Андруховича;

4) біографічний метод, що дозволяє узгодити процес створення культурологічних есей з біографічним контекстом та інтенціями авторської свідомості.

Теоретико-методологічна основа: наукові праці українських літературознавців, які досліджують літературу подорожі, зокрема М.Васьківа, Є.Моштаг, Н. Розінкевич, Н. Сподарець та ін.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що в ній суттєво розширено розуміння сутності й значимості есеїстики у творчості Юрія Андруховича зокрема та у сучасному літературному процесі загалом.

Теоретичне значення роботи полягає у розширенні теоретичних уявлень про есей, про місце есеїстики у сучасному літературному процесі, про типологічні особливості есеїстики, про творчий доробок Юрія Андруховича.

Практичне значення роботи у тому, що результати наукового пошуку можуть стати основою для написання наукових статей з вивчення есеїстики постмодерну, підготовки виступів на наукових конференціях, розробки методичних рекомендацій та дидактичного інструментарію з есеїстики студентами закладів вищої освіти філологічного профілю. Також напрацьований матеріал може лягти в основу розробки студентських проектів, наукових робіт з ґрунтового вивчення творчого доробку Юрія Андруховича або перекладу українських метафор англійською загалом.

Структура роботи: Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів і списку використаних джерел (53 найменування). Загальний обсяг роботи – 82 сторінок, із них – 80 основного тексту.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет наукового пошуку, методи дослідження, теоретико-методологічну базу, розкрито теоретичне і практичне значення, наукову новизну роботи.

У першому розділі описано теоретико-методологічні засади дослідження перекладу українських метафор англійською Ю. Андруховича, звернено особливу увагу на історіографічні дослідження творчості письменника. Другий розділ присвячено різновидів перекладу українських метафор англійською Ю. Андруховича, зокрема урбаністичної, мистецько-критичної, художньо-рефлексивної. У висновках зроблено узагальнення з досліджуваної теми.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ МЕТАФОР АНГЛІЙСЬКОЮ Ю.

АНДРУХОВИЧА

Вивчення письменницької есеїстики кінця XX-початку XXI століття неодмінно передбачає теоретичне осмислення названого поняття. Цей феномен вивчається не одне століття, у літературознавчих дослідженнях знайти точне його визначення неможливо. Ускладнення полягають у тому, що метафори складне явище через свою амбівалентність, інтерес до есею у різних науковців, філософів, публіцистів, критиків, котрі, як показує практика, можуть співіснувати в одній особі. Саме цим можна пояснити таку широку палітру дефініцій монтенівського твору: *«універсальна форма пізнання»* (Т.Адорно), *«наджанрова система»* (М.Епштейн), *«літературний феномен»* (Л.Садикова), вочевидь зумовлену поліморфною природою свідомості тих, хто його створював у пізньоренесансних і постренесансних умовах та активно продукує в постмодерних реаліях сьогодення [34, с. 71].

Письменницька метафори або метафори письменників — складний багатошаровий феномен, належно теоретично не осмислений. У науковій літературі чимало йдеться про есеїстику взагалі з огляду на різні методології, обставини епох, конкретних зразків творчості. Між тим, саме поняття *«письменницька метафори»* обійдено літературознавчою увагою, і це, попри той факт, що, скажімо українська література багата на цю творчість, особливо у XX ст. Можна згадати творчість І. Багряного, М. Бажана, Д. Донцова Є. Маланюка, Ю.Шереха (Шевельова), І. та Ю. Липи [34, с. 71].

Указане поняття часто намагаються осмислити в межах іншого явища-*«письменницька публіцистика»*, між тим це не зовсім точно, адже до публіцистики також уналежнюють фейлетон, нарис. Есей у цьому контексті завжди виглядає одноосібно, вирізняється оголенням авторської свідомості і не завжди корелює із когнітивними паттернами колективної свідомості. Він вирізняється від інших жанрів онтологічно-інтелектуальним наповненням,

масштабністю порушуваної тематики та проблематики в контексті морально-етичного осмислення дійсності [34, с. 73].

Натомість він завжди є «інтерпретацією, рефлексивною обробкою, проблематизацією естетичних переживань», неодмінно є «чистою словесністю, твором як таким, у найширшому і найвизначенішому значенні цього слова». Прикметно, що і в дослідженнях, присвячених есеїстиці українських письменників минулого й сучасності, автори уникають теоретичного осмислення цього поняття [34, с. 74].

У статті Т.М. Шевченко Оксана Забужко, наголошує, що «у публіцистиці письменника, є інший спосіб типізації факту, ніж у публіцистиці. Будучи фактом конкретного й окремого, у публіцистиці письменників він творчо узагальнюється, тобто відбувається перетворення життєвого факту в художній» [34, с. 74].

Цікавою є думка Н. Сподарець, що «в плані вираження письменницької есеїстики окреслюються її направленість на свідомість». Викликають також інтерес спеціальні акценти, здійснені дослідницею, щодо аксіології автора есею як творчої індивідуальності з певним типом мислення, суб'єкті, націленому на різні комунікативні тактики й особистості «особливого емоційного укладу» [34, с. 74].

На думку дослідниці цього жанру Л.Кайди, есе об'єднує різних людей, різні національні культури, різні століття, тому що виражає природний стан душі й розуму людини — співпереживання, співдумання, співучасть. Зваженість досвіду, розумна самотійність, мовний смак та інтелект автора захоплюють своєю складністю пізнання внутрішнього світу людини і саморефлектуючої свідомості [37, с. 261].

Т. Гундорова вважає, що особливим атрибутом здійснюваної автором культурної ревізії стає еротизація літератури як фемінного (а то й материнського) тіла, на відміну від модерністського ламання батьківського

символічного закону. На думку Ю.Пастиші Андрухович характеризується своєю мультимедійністю «Дванадцять обручів» (перегляд кліпу «Старий Антонич», сценарії та зйомки рекламного ролика про «Бальзам Варцабича»), («Московіада» (оперний спів персонажів), «Перверзія» (подача диктофонного запису та відеозаписів, опера «Орфей у Венеції»). Галицькі координати душі митця насамперед визначають і мову, й особливості характеру та пам'яті. Авторські образи ґрунтуються на особистісному характері сприйняття і висвітлення предмета мовлення, що дозволяє побачити нове в знайомому та відтворити асоціативноемоційну структуру есе [32, с. 7].

Велике значення хронотопу в «Перверзії» коментує О. Кискін, що зазначено у авторефераті В.Шуть: *«Урбаністичний хронотоп у Ю. Андруховича також вирізняється масштабністю бачення самої природи міста, адже у нього місто — це велетенський химеризований часопростір з численними переходовими та допоміжними ланцюгами, це й система міст, які калейдоскопічно пролітають перед очима читача, це й велетенська мапа Європи з численними країнами, через які подорожує Стах Перфецький. Мапа Європи фіксується в уяві героя лише настільки, наскільки його вражає побачене, а отже, оповідь сповнюється насамперед психологічних афектів Стаха Перфецького»* [32, с.2].

Венеція є карнавалізованим простором, і саме завдяки неї реалізується одна з найважливіших рис роману – карнавальність. У авторефераті В.Шуть Н. Зборовська докладно проаналізувала цю рису, і торкнулася образу міста: *«Ми спробуємо зупинитися на інших рисах венеційського тексту “Перверзії” — символічності, міфологічності цього простору-тексту й аспектах інтертекстуального прочитання»* [32, с.2].

Місто в «Перверзії» — це складний значеннєвий механізм, химерний та фрагментарний. Творцем часопросторових площин виступає Стас Перфецький. Венеціанський текст здійснюється через сприйняття головного

героя, постаючи лабіринтом, пасткою, карнавалом, в усіх своїх формах найбільше схожий на галюцинацію [32, с.2].

Венеція — як текст у романі не є однорідним і цілісним. Це скупчення змістів та кодів, галерея просторових та часових фрагментів які не завжди пов'язані між собою, а поєднаних за принципом колажу: *«Ми відбивались у великому настінному дзеркалі (острів Мурано, початок XVII ст.)...», «... зібрання жахливих історій та моторошних переказів... записаних мовою койне у Венеції... 1499 р.»* тощо. Така конкретика не диференціює місто, а розпорошує. Недаремно Перфецький називає Венецію галюцинацією: *«і в цьому місті моїх галюцинацій мушу нахомутати щось непоправне із власною душею»* [32, с. 2].

Венеція стає міфом про стару Європу, у якій перебуває головний герой: *«Перфецький протиставляє декадентській Європі віталізм народів-кочівників, котрі заселяли простори теперішньої України. «Перверзія» перетворюється на трактат про пошуки культурної та європейської ідентичності...»*. Автор Місто описує Великою Метафорою, — Лабіринтом: *«Ада повела мене містом, у якому можна було загубитися. Павутина завулків, блукання, глухі кути, невміння знайти найпростіший шлях, знайти, будь-який шлях якийсь містичний епіцентр був десь поруч»*. Венеція названа лабіринтом у самому тексті [32, с. 5].

Карнавалізований простір Венеції, попри згадки деяких вулиць, не є географічним простором у людському розумінні. Лейтмотивом приходить прийом «потрапляння в текст». Перфецький. С опинився всередині Опері, а потім потрапив у Книгу. Така «міграція» між текстом і містом свідчить про те, що місто в романі є містом-метафорою, містом-цитатою, містом-привидом [32, с. 5].

Місто й для Ашенбаха є великим лабіринтом. У авторефераті В.Шуть описується це місце: *«Мости, вулиці, канали, невеликі площі в цьому*

лабіринті були так схожі, що він раптом втратив орієнтацію, навіть не був уже певний, де південь, а де північ» [32, с. 5]. Ця метафора повторюється, а відтак — не випадкова: *«На найближчій зупинці він найняв човені каламутним лабіринтом каналів, попід чудесними мармуровими балконами з левами по боках, обминаючи слизькі роги будівель, повз сумні палаци з таблицями фірм на фасадах, віддзеркалення яких погойдувалось на водяній гладіні, поплив до площі Святого Марка»*. Венеція постає примарою, лабіринтом, сном, хворобою, цю хворобливість і примарність вона поширює на всіх, хто знаходиться в її межах, чи то точніше сказати, в її пастці: *«В другий раз виявилось, що в цьому місті він став хворим і мусив швидко тікати звідси, і надалі довелося змиритися з тим, що дорога до Венеції для нього заборонена, що він не мав сили жити в ній і не повинен більше прагнути сюди. Герой відчув, що якщо тепер поїде звідси, сором і впертість ніколи вже не дозволять йому побачити знову улюблене місто, перед яким він двічі виявився безсилим»* [32, с. 5]. Та сама втома і хворобливість — у Перфецького: *«Пусте, відповіла вона. Ти дуже втомився у цій Венеції»*. У записнику ж Стаха записано окремою фразою, великими літерами: *«ЗАБАГАТО ВЕНЕЦІЇ»* [32, с. 5].

Протягом твору Венеція приховує небезпеку не тільки для Стаха, а й для Ашенбахова. У творі «Смерті у Венеції» описується холера і хвороба внутрішня, затьмарення розуму дуже загрожує головному герою. Томас Манн описує місто саме так: *«Це була Венеція гниленька підозріла красуня, — чи то пастка, чи то казка для чужих людей; у її гнилуватому повітрі колись пишно вибуяло мистецтво, а своїх музикантів вона обдаровувала звуками, що ніжно приколювали слухачів»*, — тут Венецію називають пасткою. Такі думки були присутні у Ю. Андруховича [32, с. 5].

Карнавал присутній у творах двох авторів. Для героїв «Перверзії» він на передньому плані ніж у тексті Т. Манна. Для Ашенбеха карнавал розпочинається з поїздки на пароплаві, де він зустрічає інших хлопців, серед

яких є «несправжній» юнак: старий у гримі. На підступах до міста вже оточений бутафорією, герой зустрічає подібне й у самому місті. Венеція в обох творах повниться масками й метаморфозами. Предмети у цьому просторі не є тим, чим здаються [32, с. 5].

Таким чином, метафори є унікальним жанром у сучасній українській літературі яка допомагає зрозуміти глибоку проблематику творів, відчуті переживання головних героїв, побачити незвичайний опис різних міст у яких побував Ю. Андрухович.

1.1 Сутність та характерні ознаки метафори

В наш час дуже швидко розвиваються нові технології, мода, культура мистецтво, усі прагнуть свободи та самовдосконалення. Не є секретом, що мова також піддається цьому впливу. З'являються нові слова, щоб надати назву тому чи іншому поняттю. Але і в художній літературі простежується самовдосконалення та вияв свободи. Найчастіше цей процес простежується не тільки у правдивості викладу тих чи інших подій, а й у використанні спеціальної нової авторської лексики, за допомогою якої автор як найкраще може описати свої почуття, думки та змусити читача переживати це разом з ним [22].

В лінгвістичній літературі пропонуються різні терміни для номінації нових слів, створених авторами, тобто метафори: okazionalni slova, okazionalni utvorennia, avtorski novotvori, avtorski neologizmi, indyvidualno-avtorski neologizmi, avtorski metafory, indyvidualno-stylistychni neologizmi, ta egoologizmi [30].

В англійській мові існує дві назви цього терміну: *occasionalism* та *nonce word*. Вважається, що вперше назва *nonce word* була використана Джейсом Мюреєм, одним із редакторів «Оксфордського словнику англійської мови», а була обґрунтована німецьким вченим Г. Паулом в 1880 році [29].

За іншою версією, вперше цей термін був згаданий у роботі Н.І. Фельдмана «Nonce words and lexicography» («Метафори та лексикографія»). Він визначає метафори як «Індивідуальні словотворення, які фігурують у слововживанні тільки однієї або декількох осіб і не включені в словник» [28].

Водночас у «Словнику лінгвістичних термінів» О.С. Ахманової під okazіональним словом мається на увазі «слово або зворот, використаний у мові або письмі «один раз», для даного випадку». З нею погоджується і Л. Бауер, який визначає okazіоналізм як нове комплексне слово, створене оратором або письменником експромтом, щоб покрити деяку нагальну потребу [17].

Т.В. Король також підкреслює одноразовий характер використання метафори у своїй дефініції: «Okazіональні слова – це такі неологізми, які носять характер одиничного (одноразового) явища в мові одного учасника і тісно пов'язані з навколишнім контекстом». Виходячи з даного визначення, можна зрозуміти, що автор вважає okazіональні слова підвидом неологізмів, так само як і О.О. Селіванова, яка визначає метафори як лінгвістичні одиниці, що належать до стилістичних неологізмів, згідно ідеостилу певних авторів і не продовжують поширюватися [10].

Проте на думку М. Дулі, okazіоналізм не є підвидом неологізму, хоча і може їм стати. Для неї метафори – це слова, які створюються «під впливом моменту» для щоб виконати певну функцію. Якщо це слово стане поширеним явищем, то перетвориться на неологізм [5].

Як підкреслює Т.Е. Сіроткіна, метафори – це невідомі загальнолітературній мові слова, при утворенні яких відзначається порушення діючих в мові законів утворення тих чи інших одиниць.

Для Е.І. Ханпіри okazіональне слово також є невідомим для мови та утвореним згідно мовної малопродуктивної або непродуктивної моделі або згідно okazіональної (мовної) моделі. Воно може бути створеним як з метою звичайного повідомлення, звичайної номінації, так і з художньою метою. Okazіональним буде і слово, створене не з морфем, а зі звуків [12].

А.Г. Ликов у своєму визначенні okazіонального слова серед його властивостей визначає також невідтворюваність, синхронно-діахронну диффузність, ненормативність, номінативну факультативність і словотворчу похідність. Під синхронно-діахронною диффузністю слід розуміти «одномоментність» існування okazіоналізму, його абсолютну нездатність «старіти», піддаватися історично обумовленій змінності як в семантичному, так і в формальному аспектах, тоді як неологізм здатний з часом піддаватися історичним процесам зміни структури слова [5].

Отже, okazіоналізм можна визначити так – це невідоме у загальній літературній мові та не зафіксоване у словнику слово, утворене задля виконання номінативної, стилістичної або художньої функції у даному контексті.

Метафори своєю незвичайною формою, звучанням, загадковістю значення завжди привертають увагу читача, змушуючи його мимоволі приділяти їм окрему увагу, відчуючи його особливість, новизну. Метафори можна виокремити із загальної маси слів. Зцією особливістю даних одиниць і буде пов'язана поетична функція, що визначається не тільки характером і широтою використання лексичних і граматичних ресурсів мови, не тільки своєрідністю тропів автора і манерою написання творів, але і дозволяє автору уникнути шаблонності, пересічності, досягнути багатоманітності [46].

Причини, що спонукають письменників до створення індивідуально-авторських утворень, наступні:

- важливість точної передачі думки (інколи узуальних слів для досягнення цієї мети може бути недостатньо);
- прагнення автора до стислості у висловленні своєї думки (новотвори можуть замінити словосполучення і навіть речення);
- необхідність підкреслення свого ставлення до предмета мовлення, та важливість передати через нього свою характеристику, оцінку;

- прагнення загострити увагу на семантиці слова, привертати до нього увагу, його своєрідним виглядом, змусити читача поглянути на речі з іншого боку;
- потреба уникнути тавтології;
- необхідність зберегти ритм вірша, забезпечити риму, домогтися потрібної інструментовки [23].

Перші три причини є основними. Дуже часто виникнення новоутворень може бути викликано не однією, а відразу декількома причинами.

Науковці визначають okazіоналізм або авторський неологізм як мовленнєву одиницю, яка утворюється за стандартними та новими словотвірними моделями, з характерним експресивним забарвленням та індивідуальним характером [34].

Метафори деколи помилково вважають неологізмами, та це не так. За визначенням Н. Котеловою, неологізм – це новостворені або запозичені слова, що вживаються носіями мови, входять до словників.

Отже, слід відрізнати метафори від неологізмів. Метафори створюються мовою того, хто говорить або пише в даній мовній ситуації і не розраховані на широке поширення і закріплення в узусі, неологізми ж створюються для найменування нового предмета або явища дійсності і розраховані на подальше закріплення в лексичній системі мови [6].

Метафори мають цілий ряд властивостей, що відрізняють їх від узуальних слів. Найбільш детально ознаки метафори описані О.Г.Ликовим, найхарактернішими з цих ознак є:

1) Мовленнєва приналежність – найбільш широка і важлива ознака okazіонального слова. Okazіоналізм містить суперечність між фактом мови та нормою мови. Він висловлює в певних мовних формах граничну конкретику відповідних ситуацій. Метафори створюються і вживаються в мовленні, а не в мові.

2) Відтворюваність метафори. Метафори є мовним явищем, вони не відтворюються, а створюються знову для кожного конкретного випадку. Під

відтворюваністю розуміється функціональна повторюваність слова в готовому вигляді.

3) Ненормативність – це характерна особливість всіх okazіональних слів. Okazіональні слова є одним із проявів поетичної мови (в самому широкому сенсі).

При створенні метафори автор свідомо відхиляється від норми і привносить в слово додаткову інформацію, якщо вона достатньою мірою усвідомлюється, тобто є образним засобом якої-небудь мовної, соціальної, діалектної, професійної, вікової характеристики і т. д.

4) Одноразовість. Метафори створюють для того, щоб вжити в мові всього один раз. В okazіональних словах виражається особливість ситуації, її гранична конкретність, яку неможливо висловити через узувальне слово.

5) Експресивність – це виразні якості мовлення, за допомогою яких воно відрізняється від звичайного (стилістично нейтрального), так само ці якості надають йому образності та емоційної забарвленості. Обов'язкова експресивність є характерною рисою okazіональних слів.

6) Ще однією важливою ознакою okazіональних слів є їх приналежність до певної особи. Авторська приналежність для okazіоналізму є принциповою умовою перебування в okazіональному статусі.

7) Походження слів. Okazіональне слово – це результат доволі вільного поєднання, принаймні, двох словотворчих морфем, що незмінно призводить до виникнення okazіонального слова.

8) Номінативна факультативність. Канонічне слово – це історично закріплений у мові знак певного фрагмента дійсності. Okazіоналізм є факультативним, не необхідним фактом з точки зору номінації, так як за ним у класифікації позамовного світу дійсності не закріплений жоден із її фрагментів.

Саме тому індивідуальні новоутворення так і залишаються в величезній своїй більшості.

9) Синхронно-діахронна дифузність. Метафори не можуть розглядатися окремо в синхронному та діахронічному плані, через нерозривність їх синхронного та діахронічного існування. Через одноразовість та невідтворюваність оказіоналізмів взагалі не властива історична протяжність їх функціонування.

Синхронному розгляду метафори заважає сам фактор народження цих слів, тобто діахронічний фактор. Саме через синхронно-діахронну дифузність, відсутність мовного історичного життя – наголошує О. Ликов – оказіональне слово не можна називати лексичним неологізмом у власному значенні цього терміна [5].

1.2 Метафори в системі сучасної філологічної аналітики

Аналітика структурних особливостей есей передбачає розуміння онтології жанротворення. Жанр це — вид творів у галузі якого-небудь мистецтва, який характеризується певними сюжетними та стилістичними ознаками [4, с. 508].

Головні ознаки жанру такі: повторюваність ознак, зв'язок з епохою, історична рухомість, спадковість сприйняття. Жанр також наділений такою властивістю: він то виходить на авансцену літературного життя, то переміщається на його периферію, чи то й просто зникає, однак це не означає, що він умирає. Він, наче живий організм, чекає нагоди повернення в нових формах і в інших умовах, актуалізуючи в такий спосіб і час, і автора, і певні засоби текстотворення. Історична динаміка в межах літературної системи, як відомо, обґрунтована формалістами, зокрема, Ю. Тиняновим [34, с. 29].

З феноменологічної точки зору «жанр — це категорія досвіду», що закріплює в індивідуальному творчому процесі відносини письменника з жанровою традицією. Жанрова ідентифікація пов'язана зі встановленням зв'язків твору з жанровими кодами: класичними жанровими моделями або їх

структурними компонентами. При такому підході твір в рамках художньої системи письменника виступає незмінністю авторської жанрової моделі, коди якої прочитуються на рівні «носіїв жанру». Їх жанротворчі функції формуються до певного типу тексту. Жанрову систему досліджували такі відомі модерністи: (С. Бройтман, Р.Співак, А.Боровська) та ін., але проблеми жанромодельюючого впливу їх свідомості, практика і методологія жанрової ідентифікації творів є актуальними у наш час. Кризовими станами літературної свідомості перехідної культурної епохи можна пояснити як загальне пожвавлення *елегійних інтенцій* в літературі цього часу, так і актуалізацію жанрової моделі елегії в нових варіаціях. Жанр *пошання*, що практично зник з віршованого репертуару другої половини ХІХ століття, відповідав *діалогічному модусу* літературної свідомості поетів-модерністів, рефлексіям над інтерсуб'єктною природою «Я». Звернення поетів до *есеїстики* пов'язано зі структурним потенціалом її жанрової моделі, до якої в пошуках ідентичності інтуїтивно вийшов модерністський тип творчої свідомості з домінуючою в ньому рефлексивністю- спрямованістю мислення на самого себе — власне знання, його зміст, способи пізнання, аналіз змістовної та інструментальної сторони свідомості [25].

Багато дослідників вважають, що есей не піддається структуризації, тому що це такий жанр який не передбачає чітких рамок. Ознаки змісту есею — *«усезагальний, універсальний, космополітичний»*. «Авторське «я» ... об'єднує життєве й філософське осмислення проблеми «я» і «світ» в особливому ракурсі, не схожому на жодну іншу жанрову систему. Есей поєднує епохи, культури, весь людський досвід і знання. І сам жанр — це модель *«запозичень у інших»* того, що *«підвищує цінність викладу»* [34, с. 30].

Найбільш точну типологію есе надають західні дослідники. За класифікацією О. Ципорухи існують такі види есе:

I. Неформальне, або літературне есе:

- 1) афористичне
- 2) періодичне
- 3) характерне (скетч)
- 4) звичаєописувальне
- 5) просвітницьке
- 6) дидактичне
- 7) соціально-пропагандистське
- 8) особистісне
- 9) описове
- 10) художнє або белетристичне

II. Формальне есе:

- 1) критичне (огляд)
- 2) літературно-критичне
- 3) дослідницьке
- 4) інформативне [21, с. 29].

Неформальне есе вважається розповсюдженим літературним типом. Його відмінність полягає у виділенні особистої думки людини про певний предмет.

У таких творах присутні короткі, дискусійні суб'єктивні та індивідуальні тези, для яких характерний розмовний тон. Риси інтимного есе: схвильованість, медитативність, в той час як неформальне есе може бути оповідком, анекдотом, мрією, роздумами [21, с. 29].

Афористичним есе користувалися у XVI – XVII ст. Спочатку воно було дуже коротким, складалося з власних нататок автора, у яких пропонувалися корисні поради щодо життєвої філософії [22, с. 29].

Періодичне есе набагато менше але більше афористичне, інтелектуальне, інтроспективне і найголовніше сатиричне. Воно було популярне у XVIII ст. в англійській періодиці. З огляду на соціальні зміни в суспільстві, воно набрало більшої популярності і вивчалось в основному у середніх класах. Саме цей жанр цікавий тим, що у ньому є вигадані персонажі, кореспонденти. Найвідоміші представники — Річард Стил і Джордж Аддісон [21, с. 29].

У XVII ст. в англійській літературі з'явилося «*характерне*» есе. Представник цього типу Жан Лабрюйєр, що описує характер або властивості людини. Дуже популярне у свій час, воно вельми вплинуло на розвиток періодичного есе XVIII століття [21, с. 29].

Майже водночас з англійським періодичним есе в Америці з'являються *дидактичні* та *звичаєописувальні* різновиди цього жанру. Приклад дидактичного есе — робота Коттона Мезера «*Як робити добро, або Боніфацій...*» (1710). Вона надихнула до суспільного благодіяння Бенджаміна Франкліна. У своїй серії есе «Сайленс Дугуд» він описав звичаї мешканців Бостона, піддавши критиці усе — від поганої поезії до проституції [21, с. 29].

Звичаєописувальне есе близьке до слов'янського психологічного чи етнографічного нарису. Присвячене опису вдачі окремої особи чи спільноти. Набуває поширення в часи популяризації даних про нові горизонти знання: географічні відкриття, дослідження різних верств суспільства. Протягом XIX сторіччя має широке поширення і в Європі, і в Російській імперії [21, с. 29].

Описове есе має вигляду короткого біографічного нарису щодо певної події. Воно інтригує читача незвичною темою опису або поглядом з нової перспективи на знайомий предмет. Розвиток дії в такому есе теж має

описовий характер з живими образами, з графічно чіткими деталями та зрозумілими аналогіями, з фактами, розсіяними серед описів і діалогів. Прикладом таких робіт може бути американська метафори Йосифа Бродського [21, с.31].

Особистісне есе розвинулося у XIX столітті разом з романтизмом та новим типом журнальної періодики. Представник цього типу Чарльз Лем. Особистісне есе відрізняється інтимним стилем, гумором, тонким літературним смаком та автобіографічним інтересом. Завдання особистісного есе — швидше показати, ніж розкрити, тому воно може набирати форми спогаду або сповіді [21, с. 29].

Особистісне есе засноване на власному досвіді автора, розкриває аспекти авторської індивідуальності, та характеризується високим ступенем охудожнення ідеї [21, с.31].

Критичне есе оцінює подію або твір. За своїм змістом воно переконуюче та інформативне. Мета цього типу — пояснити читачеві предмет обговорення та переконати його пристати на бік його власних оцінок. Воно використовує контрастні чи порівняльні приклади для демонстрації власної оцінки. Для критичного есе характерні гра слів, дошкульні випадки та ін. [21, с.31].

Інформативне есе розкриває, пояснює, досліджує. У ньому увага сконцентрована на поясненні досвіду автора або його точки зору. Інформативне есе включає в себе та може набувати форми й визначального, й аналітичного, і класифікаційного, і досліджуваного [21, с.31].

Порівняльне есе обґрунтовує особисті переваги та вибір, описує світогляд та життєву філософію. Порівняльне есе вважається особливим засобом висвітлення будь-якої теми в будь-якому жанрі, тому що цей вид слугує для інформування, переконання та аналізу [21, с.31].

Західна типологія в інтерпретації О. Ципорухи дуже конкретизована і не може використовуватися в українській літературі. Хоча в українських дослідженнях внутрішньожанрова типологія есея знаходиться в зародковому стані, можна спостерігати певні спроби використання. Спираючись на них, можна запропонувати реальну класифікацію, яку можемо застосувати.

Західна типологія в інтерпретації Ципорухи. О. дуже конкретизована і не може використовуватися в українській літературі. Хоча в українських дослідженнях внутрішньожанрова типологія есея знаходиться в зародковому стані, можна спостерігати певні спроби використання. Спираючись на них, можна запропонувати реальну класифікацію, яку можемо застосувати [21, с.31].

Необхідно виділити такі типи есе:

- есе-стаття, яка звичайно має навчальний імператив («Над озером. Баварія» Юрія Шереха);
- есе-лист характеризується уявною розмовою адресата та розмову із ним («Відкритий лист до Івана Виргана» Рильського. М.);
- есе-замальовка присвячена одній темі і має невеликий розмір: ті ж пейзажні замальовки з виразним авторським струменем;
- загальне есе. Воно поєднує подорож, філософію, рецепцію прочитаної літератури. Приклад цього типу («Мои безделицы» Івана Вернета);
- есе-щоденник — хроніка, у якій не описуються події, ділові нотатки, а описується авторське бачення світу (щоденникова метафори Довженка. О., Любченка. А., Єфремова С., Брюггена С.). Іноді щоденники пишуться для того щоб, підготувати майбутні есе чи інші твори. Наведемо приклади сучасних авторів, що пишуть свої есеїстичні нотатки — Москалець К., Базилевський В [21, с.31].

О. Гук у статті «Становлення ідентичності жанру есе: методологічний аспект» виділяє такі чинні методики опанування есею: антропологічно-культурологічний (О.Вайнштейн, В.Табачковський, Л.Тарнашинська), рецептивно-естетичний (І.Ізер, Л.Чернявська, В.Шуть), формально-структурний підхід (М. Балаклицький, Л. Логвиненко, Н. Мирошкіна, Г. Швець), філософсько-екзистенційний (М.Епштейн, К.Зацепін, С.Квіт, Ю. Осадча) [34, с 57].

Приймаючи презентовану систематизацію підходів до есею, не можемо не помітити відсутність уваги до постструктуралістських, а також рецептивно-комунікативних, прагмалінгвістичних і неоміфологічних підходів, актуальних у сучасному, загалом просякнутому культурологічною рефлексією, літературознавстві останнього часу [34, с.56].

Своїм баченням ділиться О.Дьяченко, яка вибудовує її, з огляду на його ознаки як тексту: функціональний (Н.Слов'янська, А.Дмитровський), еволюційний (О.Дурова, Л.Садикова), лінгвостилістичний (В. Гізер, Л.Кайда), типологічний у межах історико-культурного та філософського дискурсів (О.Іванов) [34, с.56].

Т. Степанов, здійснивши огляд праць вітчизняного та зарубіжного літературознавства другої половини ХХ століття, уклав класифікацію есеїв, спираючись виключно на історико-типологічну парадигму. Наукова позиція дослідника — це думка про слабкість інтересу до есею в радянському літературознавстві, інтерес до нього винятково в історико-типологічному ключі, котре збіднює розуміння самого феномену. У статті Т.М.Шевченко автор лише констатує: *«Задача вияву особливого предмета зображення в есе має вирішуватися на матеріалі конкретно-історичному»*, суттєво обмежуючи інші підходи до такого типу творчості [34, с.56].

Ю.Торговець, зупиняється на текст-типологічних характеристиках есею. Вона розглядає зовнішні та внутрішні ознаки есею. На її думку есей це

жанр і тип тексту. Зокрема, вона говорить, що цей тип тексту, ще з часів М. Монтеня, характеризувався певною свободою, довільністю форми, завдяки чому деякі дослідники визначають його *«вільним жанром»* (Д. Карп'як, М. Епштейн). Інтелектуалізм твору зумовлений складними процесами рефлексії, тим, що вимагає від автора здатності до глибокого, критичного мислення й високого рівня загальної культури [34, с.56].

Підводячи підсумки, стає зрозумілим, що есе є різноманітним жанром, яке поєднує культуру, досвід людей, змушує задумуватися над проблемою людини і світу та має різні методики для його вивчення.

1.3 Особливості метафори та причини їх утворення

Лінгвісти завжди були зацікавлені в ментальній основі творчого мислення та механізмі формування нових слів. На даний момент численні аналітики наголошують про важливість ролі метафори в мистецтві та людській культурі. Так, наприклад, О.Г. Ревзіна зазначає, що механізм створення нових слів містить дивний парадокс [53].

Не є цілком зрозумілим, чому для мовця, в пошуках адекватного вираження думки, легше створити нове слово, ніж згадати старе і загальновідоме. Це є одним з типових пояснень використання метафори у розмовній мові. Справді, створення нового слова – дуже складне завдання, особливо якщо робити це свідомо [18].

Проте, існує також особлива поетика – okazіональна, оскільки авторський неологізм хоча і є маргінальним, периферійним явищем, також здатен передати те, що не під силу загальноприйнятому лексикону.

Дослідники визначили такі причини появи метафори:

- надання слову або словосполученню певного стилістичного тону;
- уникнення тавтології; визначення ставлення автора;
- бажання створити гру слів;

- підсилення емоційної сили і виразності слів; створення ефекту діалогу [21].

Н.Г. Бабенко до цього також додає необхідність точного вираження думок (стандартної лексики може бути недостатньо) а також намір автора лаконічно висловити свої погляди (метафори можуть замінити словосполучення або навіть речення, оскільки здатні реалізувати функцію лінгвістичної економії) [34].

Метафори можуть бути утворені за непродуктивною, малопродуктивною або продуктивною моделлю, а також за оказіональною моделлю, яка порушує сформовані в мові закономірності і норми слововживання. І.Н. Кабанова виділяє наступні критерії метафори:

- тісний зв'язок з контекстом (ситуативна обумовленість);
- новизна, свіжість;
- унікальність;
- незвичайність;
- утворювальність (вони не відтворюються, а створюються заново) [3].

Оказіональні слова можуть створюватися авторами як по моделям, так і з порушенням словотворчих закономірностей, щоб надати тексту особливу виразність. Це робить метафори яскравим стилістичним засобом.

Авторські неологізми можуть належати до різних частин мови, і, як наслідок, з'являтися в мові шляхом словотворчої деривації, шляхом семантичної деривації та шляхом запозичення слів.

Семантична деривація – це процес появи у слові семантично похідних значень, семантичних конотацій, додаткових значень, тобто процес розширення семантичного обсягу слова, що призводить до виникнення семантичного синкретизму, результатом якого є поява так званої полісемії [24].

Словотворча деривація – створення нових слів за існуючими в мові словотворчими моделями (суфіксація, префіксація, префіксально-суфіксальний спосіб, основоскладання і аббревіація) [31].

Запозичення слів – об'єктивна закономірність розвитку словникового складу будь-якої мови, яка базується на тому, що та чи інша мова вбирає в себе іноземні слова, намагаючись підлаштувати їх фонетично й морфологічно до умов функціонування системи мови [27].

Також однією з особливостей англійського okazіонального словотворення є створення полікомпонентних атрибутивних ланцюжків.

1.4 Класифікації метафори

Незважаючи на те, що проблема цього явища приваблює багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, на сучасному етапі розвитку лінгвістики також відсутня єдина думка з приводу класифікації okazіональних слів і причин їх настільки широкого використання у всіх сферах життя суспільства.

Більшість науковців okazіональні слова поділяють на потенційні (потенціалізми) та індивідуально-авторські (егологізми). Об'єднання цих двох слів під загальною назвою метафори виправдане: адже вони є словами, які створюються у момент мовлення, а не тими, які у момент мовлення відтворюються як готові одиниці мови. Інакше кажучи, обидві групи слів – і потенційні, і індивідуально-авторські – створюються okazіонально [4].

Егологізми створюються за незвичайними або малопродуктивними моделями мови і відрізняються індивідуально-авторською своєрідністю і помітною новизною. Найчастіше вони з'являються в письмовому мовленні і найбільш частотні в сатиричних, гумористичних, пародійних літературних жанрах. На всіх них, так або інакше, накладається свідоме мовне новаторство. Вони породжуються установкою на створення нового слова [20].

Потенційні слова – теж нові лексичні одиниці, які створюються в процесі спілкування на основі високопродуктивних словотворчих моделей. Авторська індивідуальність майже не впливає на їх створення, вони дуже схожі на слова, що існують в мові. Завдяки високій регулярності

словотворчого типу, до якого належить створене слово, їх важко відрізнити від узусів. Незважаючи на те, що ці слова дуже подібні до узусів, вони відносяться до потенційних метафори, адже ці слова створюються у момент мовлення, до «відповідного випадку» і не відтворюються як «готові до використання» лексичні одиниці. Створюються кожного разу конкретним індивідом для потреб контексту [26].

Є. А. Земська розділяє метафори на три групи:

- метафори, утворені з порушенням законів системної продуктивності словотвірних типів;
- метафори, утворені за зразком непродуктивних типів в ту або іншу епоху, тобто з порушенням законів емпіричної продуктивності;
- метафори, утворені за конкретним зразком, зазвичай за зразком членованих слів, що не входять в словотвірні типи [9].

На її думку потенційне слово - це реалізація законів словотвору. Оказіональне слово - це порушення цих законів. Ці терміни мають велику можливість увійти в активний словниковий запас, хоча ця можливість не однакова. У першому випадку, ці слова вже переходять в активний словниковий запас, у другому випадку існує імовірність, але вона є набагато нижчою, ніж у першому випадку, що метафори дуже важко входять в активний словник мови [38].

Ликов О.Г. класифікує okazіональну лексику за ступенем okazіональності. В свою чергу вона поділяється на:

- метафори першого ступеня - це стандартні, потенційні утворення, створені в повній відповідності до норм дериватів сучасної літературної мови.
- метафори другого ступеня - частково нестандартні утворення, причому відступи від норм деривату, які утворилися при утворенні okazіоналізму, не породжують труднощів семантичної інтерпретації.
- метафори третього ступеня - це суто okazіональні, повністю нестандартні утворення, семантична інтерпретація яких досить важка, а

відступ від норми деривату істотний. Такі утворення часто не мають аналогів навіть серед метафори [5].

Наступна структурна класифікація була розроблена М. Г. Бабенко:

1) Фонетичні метафори - слова, які не є зареєстрованими в мові поєднанням фонем. Фонетичні метафори виникають у тому випадку, коли автор пропонує в якості новоутворення який-небудь звуковий комплекс, вважаючи, що цей комплекс містить в собі семантику, яка обумовлена фонетичними значеннями звуків.

2) Лексичні (словотворчі) метафори створюються в більшості випадків комбінацією різних узуальних основ і афіксів відповідно до словотворчої норми або з незначними відхиленнями від неї. Рідше лексичні метафори утворюються лексико-синтаксичним і морфологічно-синтаксичним способами. При утворенні лексичних метафори діє механізм словотвору, що історично склався. Новоутворення komponується з морфем, що вже існують в у мові.

3) Граматичні (морфологічні) метафори є утвореннями, які мають лексичну семантику і граматичну форму. Таким чином, неможливе в системі мови стає можливим в авторському контексті завдяки творчому підходу до лексичного значення слова.

4) Семантичні метафори є результатом появи семантичних приращень, які істотно перетворюють семантику вихідної узуальної лексеми, спожитої в художньому контексті. Зауважимо, що коло семантичних метафори окреслити значно важче, ніж лексичних або граматичних, оскільки практично кожне естетично навантажене слово образного тексту характеризується смисловими приращеннями, але працювати з ними необхідно, оскільки вони є невід'ємною частиною індивідуальної мови письменника.

5) Оказіональні словосполучення є збігом лексем, які неможливо сполучити в узусі, оскільки це суперечить закону семантичного узгодження внаслідок відсутності загальних сем в їх лексичних значеннях. Завдяки

виникненню контекстуально обумовлених семантичних зрушень в залежному компоненті словосполучення з'являються загальні семи [34].

Е. І. Ханпіра виокремлює фразеологічні метафори та синтаксичні метафори, вважаючи їх новотворами okazіонального типу [50].

Є. Г. Ковалевська вирізняє стилістичні метафори, розуміючи їх як «чужорідні мовні одиниці» в однорідному стилістичному тексті, тобто слова, які зберігають значення лише у межах художнього тексту [42].

Р.Ю. Намітокова використовує широке поняття нові слова і поділяє їх на неологізми і новоутворення. Новоутворення, в свою чергу, поділяються на авторські (художні та наукові) і неавторські (розмовні та дитячі). Р.Ю. Намітокова також наводить таку класифікацію метафори:

- 1) стандартні;
- 2) нестандартні:
 - а) частково нестандартні;
 - б) повністю нестандартні [15].

М.Д. Степанова використовує схожий підхід для диференціації авторських неологізмів і поділяє їх на:

- 1) системні метафори, утворені згідно активних мовних моделей словотворення. Незважаючи на це, вони не кодифікуються словниками. Будучи продуктами загальноприйнятих моделей, вони несуть в собі додаткове стилістичне навантаження;
- 2) несистемні метафори, утворення яких не відповідає мовним нормам словотворення.

Д.Б. Масленніков також розрізняє okazіальні слова відповідно до мовних моделей при їх утворенні, а саме метафори, утворені за продуктивними моделями та метафори, утворені за непродуктивними моделями.

Цю позицію також розділяє академік Віноградов, який розрізняє два типи метафори: потенційні (потенціалізми) і індивідуально-авторські слова (егологізми). Утворення егологізмів відбувається шляхом використання

нетипових або малопродуктивних моделей мови, що надає їм індивідуальноавторську своєрідність і новизну. Найчастіше вони з'являються в письмовій мові, як правило в сатиричних, гумористичних, пародійних літературних жанрах [39].

Потенційні слова – теж нові лексичні одиниці, які створюються в процесі спілкування на основі високопродуктивних словотворчих моделей. Авторська індивідуальність майже не впливає на їх створення, і вони дуже схожі на наявні в мові слова. Новизна в них не є такою помітною завдяки високій регулярності словотворчого типу, до якого належить створене слово [25].

Отже, метафори переважно класифікуються відповідно до їх структури та мовних моделей словоутворення. На мою думку, перевагу треба надати класифікації Н.Г. Бабенко, оскільки вона характеризує метафори як з точки зору форми, так і семантики. Більш того, вона розглядає одиниці різних рівнів мови: звукові комплекси, слова і словосполучення.

1.5 Способи утворення метафори

Утворення метафори не є стихійним процесом. Це означає, що метафори створюються шляхом як стандартних, так і нестандартних способів словотворення, тобто у відповідності з мовною нормою або всупереч мовній нормі [40].

Якщо розглянути okazionalnu лексикю з боку її морфологічного словотвору, то вона ділиться на дві групи - мотивована реальними словами і невмотивована. Саме тому, можна виділити наступні класи метафори:

- морфологічно інтерпретовані слова, тобто слова, які можна витлумачити відповідно до законів словотворення;
- звуконаслідування, звукопис тощо, тобто слова, розраховані радше на пряме емоційне сприйняття, ніж на свідоме осмислення;
- слова, створені за моделями, які не мають прямих аналогів в узусі, але не вступають у протиріччя з словотворчою системою в цілому [16].

Лопатін В.В. теж висловив думку, що слова, які відхилилися від мовної або словотворчої норми, не створюються з нічого. Використовуються афікси, що вже існують в мові, які виконують інші функції. На його думку, існує відносно багато даних словотворчих типів і підтипів, продуктивність яких проявляється в okazіonalізмах, що означає що нові слова, створені за цими типами, є виключно випадковими словами.

Саме тому, можна стверджувати, що okazіonalна лексика створюється згідно до словотворчих правил, що вже існують в мові.

Основними типами словотворення англійської мови є [20] :

1) Афіксація (деривація) – один з найпоширеніших способів словотворення, який являє собою приєднання афікса до основи. При цьому афікси, префікси і суфікси можуть розрізнятися не тільки за місцем у слові, а й за ступенем самостійності. Суфікси тісніше пов'язані з основою, а префікси змінюють семантику слова і є більш лексично самостійними.

2) Конверсія – це без афіксальний спосіб словотворення, в результаті якого утворюється категоріально відмінне слово, що співпадає в декількох формах з похідним словом. Суть конверсії як словотворчого процесу полягає в тому, що відбувається функціональне зміщення слова з однієї частиномовної категорії в іншу, утворення однієї частини мови від основи іншої без зміни форми. Цей спосіб словотворення є досить характерним для англійської мови через її аналітичний характер та будову. Нове слово має значення, яке відрізняється від вихідного, хоча може бути більш-менш легко пов'язаним з ним.

3) Реверсія (дезафіксація) – спосіб словотворення, при якому слова утворюються шляхом відкидання суфікса або елемента зовні схожого з суфіксом.

4) Словоскладання - тип словотворення, згідно до якого нові слова утворюються шляхом об'єднання двох або більше основ.

5) Напів-афіксація - процес словотворення, при якому кілька коренів англійської мови, що семантично, функціонально, структурно і статистично походять на афікси, ніж на корені слів.

Серед дослідників немає ні єдиної загальної думки про статус семантичних авторських новоутворень, але більшість все-таки дотримується точки зору В.В. Виноградова, який вважав, що семантичний словотвір має в основі переосмислення (загальновживаних) узуальних слів та формування омонімів шляхом розпаду одного слова на два.

Саме тому, слід розглянути вторинну номінацію, як ще один неморфологічний спосіб творення оказіональної лексики.

Вторинна номінація – це використання «старих» словесних знаків (лексем, словосполучень) для позначення нових реалій та значень. Її основою є асоціативний характер людського мислення. В актах вторинної номінації встановлюються асоціації за подібністю чи за суміжністю між деякими властивостями елементів позамовного ряду (такі елементи відображені у вже існуючому значенні імені) і властивостями нового позначуваного (таке позначуване іменується шляхом переосмислення його значення) [24].

Асоціативні ознаки, що актуалізуються в процесі вторинної номінації, можуть відповідати компонентам значення, що переосмислюється і таким смисловим ознаками, які не входячи до складу дистинктивних ознак значення, що співвідносяться з фоновим знанням носіїв мови про дану реалію або про внутрішню форму значення.

Переосмислення значень у процесах вторинної номінації проходить відповідно до логічної форми тропів (метафори, метонімії) – функціонального переносу. Смислові компоненти, що переходять при переосмисленні назви у вторинне значення, утворюють внутрішню форму цього значення [9].

Отже, можна зробити висновок, що оказіональним терміном називають не відповідні до загальноприйнятих мовних норм факти, а оказіоналізм – це мовне явище, що виникає під впливом контексту, для вираження ідеї, яка є

необхідною в даному контексті. Метафори виконують індивідуально-стилістичну функцію в певному контексті і зазвичай стають мовним надбанням [50].

Слід також відрізняти такі поняття як okazіональна та неологічна лексика, okazіональна та потенціальна лексика, узуальна та okazіональна лексика. Метафори на відміну від неологізмів не входять до системи мови, вони вільно утворюються в мовленні тоді, коли вони є потрібними. На відміну від потенціальних слів метафори можуть бути створені з порушеннями законів словотворення. На відміну від узуальних слів okazіональні суперечать традиціям і нормам вживання [16].

Метафори можуть бути утворені як морфологічними так і не морфологічними способами, адже вони можуть бути утворені згідно до словотворчих норм мови або ж бути абсолютно новими та вигаданими.

1.6 Особливості перекладу метафори

Okazіональні слова являють собою створення нового значення та нової форми слова, і це, безсумнівно, призводить до певних складнощів при їх перекладі. У будь-якому художньому творі є елементи тексту, які не піддаються формальному перекладу. Відсутність еквівалентів в мові перекладу не означає, що ті чи інші лексичні одиниці та значення неможна передати у тексті перекладу.

Для цього створюються okazіональні відповідники. Відхилення від загальної норми мови можна вважати дійсно неперекладними елементами. Неперекладним текст може стати, якщо кількість комунікативно істотних елементів змісту, що не піддаються відтворенню в перекладі, більше кількості відтворених елементів [10].

З точки зору перекладу метафори є одним із найбільших викликів для професійного перекладача. Проблема перекладу таких слів є однією із найскладніших, оскільки нові лексичні утворення, такі як okazіональні слова, будучи частиною певної мовної ситуації, не знаходять постійне місце у

словниковому складі мові та зберігають свою оригінальність. Будучи результатом утворення нової форми та нового значення вони рідко потрапляють навіть у найновіші спеціалізовані словники [34].

Метафори погано піддаються перекладу, тому що кожен автор-творець нового слова вкладає в нього певний сенс, позитивну або негативну конотацію, стилістичне забарвлення; вони допомагають передати почуття, емоції, переживання і ставлення людини до предмету або явища, для опису якого і створюється okazionalne слово [13].

Труднощі перекладу метафори обумовлені тим, що метафори можуть мати кілька значень або не мати відповідних конструкцій в мові перекладу. Рекомендується перекладати метафори за допомогою існуючих в мові перекладу мовних конструкцій або створювати свій власний новий okazionalizm. Цей процес дуже творчий і цілком залежить від індивідуального сприйняття перекладача.

Суб'єктивний характер перекладу метафори також підтверджує Є.В. Поздєєва, оскільки на її думку інтерпретація тексту залежить від того, як розуміє його перекладач. При перекладі okazionalizmu може бути досить складно зрозуміти його значення, так як він одночасно містить словотворчий, фонетичний, семантичний аспект і емоційне забарвлення, а його зовнішня і внутрішня форма є змістовними. Тому сприймаючи okazionalizm необхідно говорити не стільки про інтерпретацію значення, скільки про інтерпретацію асоціацій [19].

Для того щоб правильно інтерпретувати ці асоціації, перекладачу необхідні знання різного характеру. Інтерпретація метафори завжди вимагає крім лексико-граматичних знань наявність певного обсягу фонових знань або знань картини світу. В.П. Фурманова виділяє наступні розділи фонових знань, якими повинен володіти перекладач:

- історико-культурний фон;
- соціокультурний фон;
- етнокультурний фон;

- семіотичний фон [14].

Проте значення okazіоналізму визначається не тільки змістом його внутрішньої форми, але і залежить від контексту. Можна сказати, що значення індивідуально-авторських неологізмів формує їх внутрішня форма і контекст.

Тому для інтерпретації метафори визначальними є ситуація, контекст, наявність в контексті слів із загальними семантичними елементами, а також поширеність словотвірної моделі. Навіть самий незвичайний okazіоналізм має в мовній системі словотворчу аналогію: кожне okazіональне слово в структурному і семантичному плані нагадує знайомий або відомий узуальний словотворчий зразок; вся індивідуальна безліч і різноманіття конкретних словотворчих структур за своїм звучанням, будовою й морфологією базуються на потенційних можливостях і передумовах, закладених в самій мовній системі [21].

Приналежність okazіоналізму до мережі парадигматичних і синтагматичних відносин полегшує його розуміння і сприяє його логічно правильній інтерпретації в будь-якому контексті. Контекст функціонує як фільтр і зменшує кількість можливих інтерпретацій метафори. Саме тому кожне okazіональне утворення слід розглядати виключно у контексті.

Оскільки значення okazіоналізму напряду залежить від його внутрішньої, зовнішньої форми та контексту, неможливо виділити загальноприйняті й універсальні способи перекладу авторських неологізмів. Мета перекладача - творчо обробити кожен випадок використання okazіональних слів відповідно до завдання перекладу, функції тексту та норм мови перекладу. Під час перекладу потрібно намагатись зберегти новизну таких слів і яскравість створеного ними враження [33].

Хоча okazіональні слова використовуються у творчості різних різномовних письменників, уважне ставлення до метафори не є перекладацьким правилом. Досить часто вони перекладаються шляхом підбору аналогії або еквівалентів, а не зберігаються. Цьому може служити

декілька причин. По перше, велика кількість перекладачів намагається уникати утворення нових слів, які можуть бути незрозумілими, або погано сприйнятись читачами, а по друге, перекладач може просто не розпізнати okazіonalіzm, прийнявши його, наприклад, за невідомий діалект і вдавшись до описового перекладу.

Умовно процес перекладу можна умовно розділити на два етапи [32].

Перший етап перекладу – це розуміння тексту. Спочатку перекладач співвідносить мовні знаки, використані автором, з тим змістом, який він хотів передати за їх допомогою. Потім перекладач порівнює значення даних мовних знаків з тим змістом, який витягує з них реципієнт. І, нарешті, він зіставляє сенс одержувача зі змістом автора.

Другим етапом процесу перекладу є перенесення перекладачем тексту з однієї культури в іншу. Він співвідносить зі значенням знаків мови перекладу сенс одержувача тексту оригіналу. Потім значення мовних знаків пов'язується зі змістом одержувача тексту перекладу, який, в свою чергу, пов'язується зі змістом одержувача тексту оригіналу.

Таким чином, перекласти означає співвіднести і привнести. Складність процесу перекладу полягає в тому, що перекладачеві доводиться мати справу з декількома значеннями слова, які носять скоріше суб'єктивний, а не об'єктивний характер. Також з професіоналізмом перекладача пов'язана суб'єктивність процесу перекладу. Крім того, неможливо або, принаймні, дуже складно перенести текст літературного твору з однієї культури на іншу. У цьому значенні складність процесу перекладу носить об'єктивний характер [17].

Складність передачі okazіonalьного слова іншою мовою, з точки зору, міжмовної комунікації, полягає у відсутності його еквівалента мовою перекладу і основною проблемою при передачі okazіonalізму іншою мовою буде необхідність передати його «культурний фон».

Основними способами перекладу метафори є [8, 47]:

1) Транскрипція – система письма, в якій літери або графологічні одиниці безпосередньо пов'язані з фонологічними одиницями, тобто під час якої лексична одиниця мови оригіналу пофонемно відтворюється у мові перекладу, з використанням відповідних фонем. Переклад за допомогою транскрипції є частковою транслітерацією, хоча в першу чергу відтворює звукову форму слова. При застосуванні цієї перекладацької трансформації потрібно враховувати, що фонема мови оригіналу має бути графічним і однозначним відповідником фонем мови перекладу. Найчастіше транскрипція використовується для відтворення оказіональних онімів.

2) Транслітерація – перекладацький прийом, що базується на передачі графічного образу іноземного слова, тобто на передачі букв. Отже, транслітерація це передача тексту, написаного за допомогою однієї алфавітної системи, засобами іншої алфавітної системи. Під час транслітерації відбувається запозичення іноземного слова або терміну, який у письмовому вигляді зображується літерами мови перекладу, а в усному мовленні вимовляється згідно з нормами мови на яку здійснюється переклад.

Транслітерація переважно застосовується тоді, коли в одній мові не існує точного еквівалента для слова іншої мови, що також відноситься і до метафори. Цей перекладацький прийом застосовується коли необхідно зберегти новизну і незвичність слова мови оригіналу, водночас зберігши його стислість. Вона також застосовується для перекладу оказіональних власних назв або деяких термінів.

Однак, при перекладі оказіональних онімів ці засоби є одними із найпоширеніших, оскільки власні назви не завжди мають пряме власне значення, а можуть бути обраними автором через привабливе звучання або потайний символізм.

3) Калькування – один з прийомів перекладу, який полягає в тому, що слова і вирази однієї мови перекладаються на іншу мову шляхом точного відтворення їх морфемної або словесної структури засобами іноземної мови. Калькуванню зазвичай піддаються терміни, широко вживані слова і

словосполучення, назви художніх творів, назви політичних партій і рухів, історичні події та документи, назви навчальних закладів, державних установ і т. д.

Цілком очевидно, що калькування як спосіб перекладу безеквівалентної одиниці може використовуватися лише тоді, коли слово має прозору словотворчу структуру і внутрішню форму.

4) Описовий переклад. Перекладач повинен усвідомлювати, що в мові перекладу в першу чергу повинно бути відображено смислове значення одиниці вихідної мови, в той час як її морфологічну природу або структурну форму не завжди вдається зберегти. В результаті чого, цільова мовна одиниця, яка точно передає денотативне/конотативне значення відповідної одиниці вихідної мови, не обов'язково має належати до одного і того ж рівня стратифікації мови.

Залежно від поняття, що виражається словом/лексемою вихідної мови, воно може передаватися в мові перекладу іноді через словосполучення або навіть речення, тобто дескриптивно: тому описовий спосіб передачі змісту мовних одиниць передбачає їх структурну трансформацію, необхідну для пояснення їх значення за допомогою ієрархічно різних цільових мовних одиниць.

Описовий переклад розкриває значення безеквівалентної лексики за допомогою розгорнутих словосполучень, що розкривають наявні ознаки, які позначають явище даної 18 конкретної лексичної одиниці. Недоліком цього способу є те, що він досить громіздкий і об'ємний. Слід зазначити, що описовий спосіб перекладу передає значення терміна досить точно.

5) У ряді випадків, стикаючись з неологізмом або okazіональним утворенням, перекладач вважає за краще опустити слово або словосполучення в перекладі. Такий спосіб є раціональним в тому випадку, якщо опущений авторський неологізм не заважає сприйняттю. Подібний різновид перекладу називають нульовим, тому що перекладач оминає саму лексичну одиницю і її переклад через надмірність або ускладненість. При

цьому значення цих одиниць може бути збережено у реченні шляхом використання інших слів. У таких випадках безеквівалентна одиниця отримує в перекладі «нульову відповідність», тобто вилучається.

6) Практичне транскрибування або перекладацька транскрипція застосовується коли звичайної транслітерації або транскрипції недостатньо, щоб слово звучало природно. Тому морфеми і лексеми під час такого перекладу адаптуються відповідно стереотипів для кожного лексико-граматичного класу слів. В результаті корінь слова лишається незмінним, але його афікси або закінчення змінюються відповідно до норм мови перекладу.

7) Аналоговий (наближений) переклад – спосіб передачі безеквівалентної лексики, під час якого перекладач використовує таку лексичну одиницю мови перекладу, що частково відтворює значення одиниці мови оригіналу, що дозволяє розкрити для читача приблизне значення описуваного явище. Серед переваг цього способу перекладу можна зазначити його дохідливість, так як такий наближений переклад буде зрозумілим для читача. Недолік аналогового перекладу полягає якраз у самій суті цього способу, а саме у заміні вихідного поняття на його лише відносний відповідник. Тому користуватися таким способом перекладу потрібно дуже обережно.

Отже, факторами, що впливають на переклад метафори є структура і форма okazіоналізму, контекст та наявність фонових знань. При перекладі метафори потрібно звертати увагу на їх зовнішню і внутрішню форму, а також зосередитись на емоціях, які викликає okazіональне слово у мові оригіналу.

Перекладач мусить передати це враження у мові перекладу, здогадуючись про значення авторського неологізму через контекст. Серед способів перекладу метафори найчастіше виділяють транскрипцію, транслітерацію, практичне транскрибування, калькування, «нульовий» переклад, аналоговий переклад та описовий переклад

1.7 Історіографія творчості Ю. Андруховича

Творчості Ю. Андруховича присвячено чимало літературознавчих, літературно-критичних розвідок. Аналізу постмодерністського доробку письменника присвячено ґрунтовні наукові розвідки Г. Скуртул, Н. Сахарчук, Ю. Починок, Л. Руденко, Д. Попіль, М. Штогрин.

Зокрема, у межах дисертаційної раці Г. Скуртул розглядаються романи Юрія Андруховича Романи автора «Московіада», «Лексикон інтимних міст», «Перверзій» [8, с.76]. До романів Ю. Андруховича «Таємниця», «Лексикон інтимних міст», «Дванадцять обручів», збірки есеїв «Дезорієнтація на місцевості», «Диявол ховається в сирі» звертається у дисертаційному дослідження Н. Сахарчук [11, с.98]. Аналіз поезії Ю. Андруховича є частиною дисертаційної роботи дослідниці Ю. Починок [11, с.74]. Окремі елементи творчості і Юрія Андруховича розглядаються у дисертаційних дослідженнях «Українська журнальна публіцистика в парадигмі постмодернізму» Ліни Руденко та «Національна специфіка реценції постмодернізму в українській та польській пресі» Дарини Попіль [11, с.76]. Творчість Ю. Андруховича є одним із векторів розгляду у наукових працях М. Штогрин «Мотив пам'яті як головний код сюжету роману Ю. Андруховича «Лексикон інтимних міст» та «Урбаністичні топоси сучасної української літератури: традиції та трансформації (2000-2014 рр.)» [36]. Суттєвий літературознавчий і літературно-критичний аналіз творчості Ю. Андруховича зроблено у наукових статтях О. Зелік «Колекціонування пригод як літературна гра з читачем (за книгою Ю. Андруховича “Лексикон інтимних міст”» [17], В. Баришникової й О. Гаврилової «Геопоетична мандрівка в часі і просторі власного життя у романі «Лексикон інтимних міст» Юрія Андруховича» [5].

Романістика Ю. Андруховича характеризується як постмодерністська. Форма метароману характерна для постмодерністського твору. У статті Марії Ячменьової вказана думка Марка Ліповецького «...*форма метароману (або*

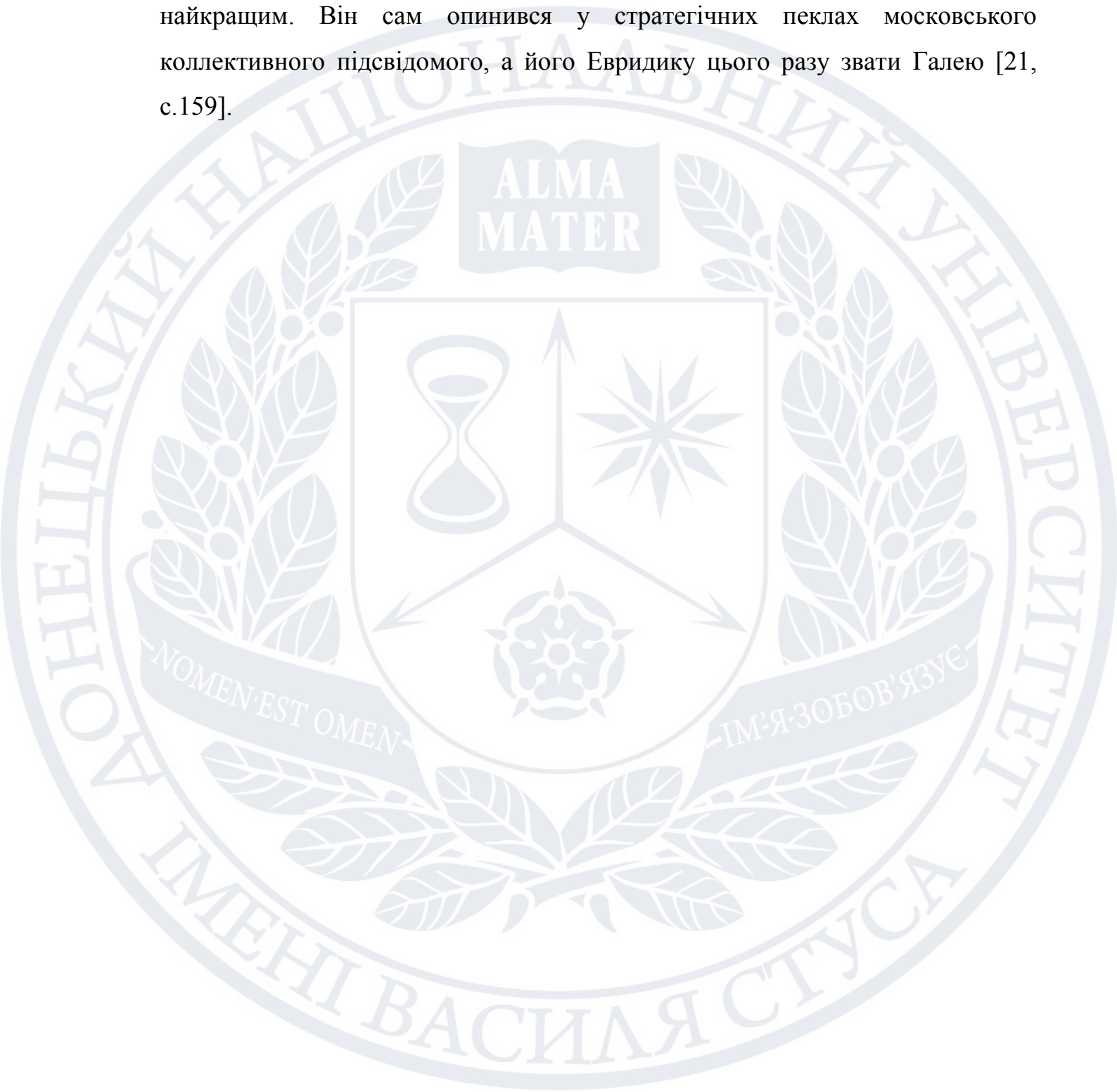
нарцистицького термін Л. Гатчієн), в рівній мірі властива і зрілому модернізму..., і постмодернізму» [40].

Твори Ю.Андруховича, співвідносяться і перекликаються, один переходить в інший, і тому бажано їх розглядати як відносне художнє ціле — метароман. Розгляд романістики письменника як метароману дасть змогу подолати пануючу в аналізі його творчості художню непослідовність. Наприклад, визначення жанру його творів, зокрема *«Московіада»*, *«Рекреації»* викликають найрізноманітніші думки — це романи чи повісті. Не існує єдності відносно піджанру його романів. Вони мають свої особливості: всі романи про одну й ту ж ситуацію та про одного й того ж героя; автоцититування; авантюрні пригоди поета-богеми [21, с.159].

Характеристика всієї романістики автора не може обмежуватися карнавальною трилогією. Романи *«Московіада»*, *«Рекреації»*, *«Перверзія»* є пригодницькими, але наступний роман *«Дванадцять обручів»* та, особливо, останній — *«Таємниця»* не карнавальні [21, с.159].

Основу метароману Ю. Андруховича формують такі твори: *«Московіада»*, *«Таємниця»*, *«Рекреації»*, *«Перверзія»*, *«Дванадцять обручів»*. Прафабулою цього метароману можна визначити міфологему «Орфей хронічний», яка формує наскрізну тему й мотив поета-богеми, що опиняється в самому епіцентрі фатальних перетворень *«фізики в метафізику»*. Автор в автокоментарі до роману *«Дванадцять обручів»*, який можна вважати ядром метароману, коментує: *«З усього Пантеону саме Орфей не дає мені спокою своїми децю гротесковими перевтіленнями»*. Спочатку Самійло з Немирова, прекрасний розбишака і разгуляйдуша, заспокоїв грою на поздовжній флейті розлютованих тварин із мандрівного звіринця і звелів їм сумирно повернутися до покинутих було кліток. Потім уже інший Немирич, Юрко (далекий нащадок першого), потрапляє у (саме так, всередину) потойбічну забаву, локалізовану на чортопільській Віллі з грифонами, щоб — як йому здається — витягнути звідти свою Евридику-Амальтею, насправді ж —

щоби відбути певну антисмертельну ініціацію і звільнитися, бодай тимчасово, від невиліковної хвороби». Отто фон Ф., у московській «Московіаді» вважає український переклад Рількових «Сонетів до Орфея» найкращим. Він сам опинився у стратегічних пеклах московського колективного підсвідомого, а його Евридику цього разу звати Галею [21, с.159].

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ МЕТАФОРИ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Ю. АНДРУХОВИЧА «МОСКОВІАДА»

2.1. Аналіз способів утворення метафори в романі Ю. Андруховича «Московіада»

Матеріалом для дослідження практичної частини курсової роботи став роман відомого українського поета, прозаїка та перекладача Юрія Андруховича. Письменник народився і живе в Івано-Франківську, є лауреатом численних премій, одна з останніх - медаль імені Гете. Багато творів Ю. Андруховича перекладені англійською, німецькою, французькою, італійською мовами.

Так, як творчість поета має значний вплив на перебіг сьогоденного літературного процесу в Україні, було обрано саме його твір, для дослідження утворення метафори в сучасній українській мові.

Перший роман Юрія Андруховича, опублікований у 1992 р. Оповідка про початок 90-х і такий собі український варіант бразильського карнавалу - Свято Воскресаючого Духу, на яке потрапила компанія українських поетів. Роман «Московіада» уже давно зайняв почесне місце в пантеоні сучасної української літератури. У ньому якнайяскравіше розкрився потяг автора до гротеску і фантасмагорії.

Для аналізу способів утворення метафори в романі було використані: вторинна номінація; словоскладання; новоутворення; суффіксація; запозичення; конверсія; напів-афіксація.

Шляхом вибірки, було обрано 50 прикладів використання okazionalnoï leksyki, аналіз якої подано далі:

1) англ. *You feel like a Chicago gangster in the thirties whom solicitous guardians are taking for a holiday somewhere on the Riviera to wipe out quietly in one of the luxury hotels.* – укр. *Почуваєш себе вільним чиказьким гангстером*

тридцятих років, якого дбайливі опікуни везуть на відпочинок кудись у Рив'єру, аби там тихенько порішити в одному з люксових готелів [1, с. 27].

Суфіксація

2) англ. *Hryts Shtundera and Yurko Nemyrych had been trying to hitch a ride at the Kolomyia on-ramp for almost an hour, but no swine would stop to give them a lift, though everyone was headed for Chortopil.* – укр. Гриць Штундера і Юрко Немирич уже майже годину простояли голосуючи коло дороги на виїзді з Коломиї, але жодне падло не хотіло спинятися й підбирати їх, хоча всі тримали курс на Чортопіль [1, с. 27].

Новоутворення + запозичення

3) англ. *And then, when the supply of profanities and cigarettes had been exhausted and the prospect of being late for the festival was increasing as fast as the threat of civil war, an implausible Chrysler Imperial with foreign plates showed up, and a charming, grey-bearded gentleman in a checked kindly braked to a halt and invited them to take a seat.* – укр. І от, коли запас прокльонів та сигарет було вичерпано, а перспектива запізнитись на свято наростала, як загроза громадянської війни, з'явився фантастичний "крайслер-імперіал" із закордонними номерами, і приємний, з сивою борідкою, добродій у картатому кені й сірому дорожньому вбранні, ласкаво пригальмувавши, запросив їх сідати [1, с. 27].

Новоутворення + запозичення

4) англ. *His Ukrainian was good though also of prewar vintage, from which Nemyrych immediately concluded that the gentleman in the cap was an émigré.* – укр. Говорив доброю українською, зрешистою, теж передвоєнного зразка, з чого Немирич відразу зробив висновок, що добродій у кені – емігрант [1, с. 27].

Напів-афіксація + запозичення + суфіксація

5) англ. *"I am Popel, Doctor of Medicine, citizen of Switzerland," said the old man once they had set off, "private clinic in Lucerne, canton of Bayonne."* – укр. Я є громадянин Швейцарії, доктор медицини Попель, —

відрекомендувався дідусь, коли вони рушили, — приватна лічниця в Люцерні, кантон Байонна [1, с. 27].

Запозичення + новоутворення

6) англ. *"Shtundera," said Nemyrych.* - Штундера, - укр. повідомив Немирич [1, с. 27].

Запозичення

7) англ. *"Nemyrych," said Shtundera.* - Немирич, - укр. повідомив Штундера [1, с. 27].

Запозичення

8) англ. *"Delighted to travel with such renowned poets." Dr Popel's esteem was dumbfounding.* – укр. Дуже мені приємно їхати з такими славними поетами, - гречно ошелешив доктор Попель [1, с. 27].

Вторинна номінація + запозичення

9) англ. *"You've heard of us?" asked Yurko, who ws sitting in the front seat, turning his entire body toward him.* – укр. Ви щось чули про нас? - Юрко, що сидів попереду, розвернувся до нього всім тілом [1, с. 27].

Запозичення

10) англ. *"We know what's happening in Ukraine," said the doctor, as if by way of explanation.* – укр. Ми знаємо, що діється в Україні, - начебто пояснив доктор [1, с. 27].

Новоутворення

11) англ. *"Then let's have a smoke, because ours have run out," said Hryts, leaning forward from the back seat.* – укр. Тоді дайте щось закурити, бо в нас закінчилися, - висунувся ззаду Гриць [1, с. 27].

Запозичення

12) англ. *"But of course." And two packets of exceptionally flavourful Gauloise cigarettes surfaced from the magnanimous pocket of Mr. Popel, hovered for an instant in his right hand, and flew into the perforated pockets of the itinerant poets.* – укр. То прошу дуже, - і дві пачки винятково смачних сигарет "голуаз", випірнувши з магнатської кишені пана Попеля й на мить

затримавшись у його правій руці, перелетіли до дірявих кишень мандрівних поетів [1, с. 27].

Запозичення + вторинна номінація

13) англ. *"We'll smoke yours first, get them out," commanded Nemyrych, but Hryts made a rude gesture at him, whereupon each took a smoke from his own pack.* – укр. *Куримо спочатку твої, діставай, - розпорядився Немирич, але Гриць показав йому фігу, внаслідок чого обидва закурили зі своїх пачок* [1, с. 27].

Конверсія + запозичення

14) англ. *"Mr. Popel, you aren't by any chance a CIA agent?" inquired Yurko.* – укр. *Пане Попель, а ви часом не агент ЦРУ? - поцікавився Юрко* [1, с. 27].

Запозичення + новоутворення

15) англ. *"I'm a psychiatrist, Mr. Shtundera."* – укр. *Я є лікар-психіатр, пане Штундеро* [1, с. 27].

Запозичення

16) англ. *"My name's not Misternemyrych, but Nemyrych."* – укр. *Я не Ненемирич, а Немирич* [1, с. 27].

Запозичення + словоскладання

17) англ. *"That's his idea of a joke. Pay no attention to him," said Hryts. "Have you driven this car all the way from Switzerland?"* – укр. *То він так жартує, - з'ясував Гриць, - не звергайте уваги. Ви цим автом їдете зі самої Швейцарії?* [1, с. 27]

Запозичення + новоутворення

18) англ. *"Heavens, no. Just from Lviv. I bought it in Lviv."* – укр. *Не, що ви. Лишень зі Львова. Я купив його собі у Львові* [1, с. 27].

Конверсія + запозичення

19) англ. *"Nice car," said Hryts approvingly.* – укр. *Гарне авто, - похвалив Гриць.* [1, с. 27].

Новоутворення

20) англ. *"Mr. Popel, do you think you could organize an invitation to Switzerland for us?" asked Yurko.* – укр. *Пане Попель, а ви могли б нам зробити запрошення у Швейцарію?* - поцікавився Юрко [1, с. 27].

Запозичення + новоутворення

21) англ. *"You meant to say, 'There's no real difficulty in that'?" said Hryts, endeavouring to correct him.* – укр. *Ви хотіли сказати, "в тому нема великої складності"?* - спробував виправити Гриць [1, с. 27].

Запозичення

22) англ. *"No, I meant to say that you would be better off going to America. I can arrange an invitation for you to America."* – укр. *Нє, я хотів сказати, що вам ліпше поїхати до Америки. Я можу вам зробити запрошення до Америки* [1, с. 27].

Запозичення

23) англ. *"Mr. Popel, this is my second book. I've inscribed it for you," said Yurko bowing.* – укр. *Пане Попель, це моя друга книжечка. Я надписав її для вас, - Юрко аж уклонився* [1, с. 27].

Запозичення

24) англ. *"Oh, thank you very kindly. Flight Into Egypt? Fine title. I've heard about it somewhere. And I've already got your book," he said, turning to Hryts.* – укр. *О, дуже сердечно дякую. "Втеча в Єгипет"? Гарна назва, дець я чув про неї. А вашу книжку я маю, - обернувшись, повідомив Грицькові* [1, с. 27].

Вторинна номінація + запозичення + суфіксація

25) англ. *"Egad! Then the book I have isn't yours?"* – укр. *Овва! То я маю не вашу книжку?* [1, с. 27]

Новоутворення

26) англ. *"Let me give you the manuscript. I have a copy right here. There you are."* – укр. *Я подарую вам свій рукопис. У мене тут є примірник. Прощу* [1, с. 27].

Конверсія

27) англ. *"Did you bang her?" Yurko inquired.* – укр. *І взули її? - поцікавився Юрко [1, с. 34].*

Вторинна номінація

28) англ. *"He is asking whether sexual intercourse took place," explained Hryts.* – укр. *Він питає, чи відбувся коїтус, - пояснив Гриць [1, с. 34].*

Конверсія

29) англ. *"Oh, you want to know that as well! She was a bit bucktoothed."* – укр. *О, ви аж таке хочете знати! В неї були такі трохи заячі передні зуби...[1, с. 34]*

Словоскладання

30) англ. *"And that stopped you?" asked Yurko empathetically.* – укр. *І це вам перешикодило? - розуміюче спитав Юрко [1, с. 34].*

Запозичення

31) англ. *"And what is your attitude to women in general?" asked Hryts sagaciously.* – укр. *А як ви взагалі ставитеся до жіноцтва? - глибокодумно поцікавився Гриць [1, с. 34].*

Напів-афіксація + запозичення + словоскладання

32) англ. *You have no idea what Chortopil means to me!* – укр. *Ви собі навіть уявити того не можете, що для мене цей Чортопіль! [1, с. 34]*

Запозичення

33) англ. *These ancient villas overgrown with wild grapevines, these stone walls, these turrets with their little windows, these mountains that you can see wherever you are, this Dominican church.* – укр. *Ці старенькі вілли з диким виноградом, ці мури, ці вежі з маленькими віконечками, ці гори, які звідусюди видно, цей домініканський костел [1, с. 34].*

Конверсія + запозичення

34) англ. *"Mr. Popel, you have a superb memory," said Hryts.* – укр. *Пане Попель, маєте чудову пам'ять, похвалив Гриць [1, с. 34].*

Запозичення

35) англ. *"How old are you?" asked Yurko, coming to the point.* – укр. *Скільки ж вам років? - пішов навпростець Юрко [1, с. 34].*

Вторинна номінація + запозичення

36) англ. *"Have a good time, old codger," said Nemyrych, when the majestic Imperial had driven away.* – укр. *Веселих свят, старий мудаче, сказав Немирич, коли величний "імперіал" уже від'їхав від них, і по цих словах розглянувся довкола [1, с. 34].*

Запозичення + конверсія

37) англ. *Throngs of people were already arriving with candles, masks, and flags.* – укр. *Багатоголові юрмиська вже прибували сюди зі свічками, масками й прапорцями [1, с. 34].*

Конверсія

38) англ. *"There they are, waiting for us," said Hryts, nodding toward the monument to the founders of the Komsomol looming in the middle of the square.* – укр. *Он вони стоять, уже чекають, - кивнув Гриць у напрямку пам'ятника першим комсомольцям, що бовванів серед площі [1, с. 34].*

Напів-афіксація + запозичення + конверсія

39) англ. *Look, Martofliak has hauled his wife along again.* – укр. *Слухай, Мартофляк знову жінку припер... [1, с. 34]*

Конверсія + запозичення

40) англ. *Khoma is unrecognizable, as always.* – укр. *Хому, як завжди, не впізнати... [1, с. 35]*

Запозичення

41) англ. *But who's that blond-haired swine with them?* – укр. *А то що за свинський блондин з ними?.. [1, с. 35]*

Суфіксація

42) англ. *Bilynkevych, for such was the name of the blond-haired swine, worked as an instructor for the Chortopil Komsomol City Committee and was the ORGANIZING COMMITTEE member who had met Khomsky at the station. An officious-looking youth wearing a Soviet-made suit and a tie, almost buoyant in his*

bearing, he was urging everyone to check immediately into the Blue Mountain Hotel, where, he said, places had been reserved for festival participants. But the company wouldn't even listen to him since Nemyrych's tempestuous brain had given shape to the notion of beer. – укр. Білінкевич - а саме так назався свинський блондин, інструктор Чортонільського міськкому комсомолу, член ОРГКОМІТЕТУ, який зустрів на вокзалі Хомського, офіційний хлопчина в радянському костюмі і при краватці, майже мажор, - пропонував усім негайно йти поселятися в готелі "Синьогора", де для учасників свята, за його словами, замовлено місця, але товариство не схотіло його навіть слухати, оскільки в шаленій голові Немирича виникла ідея пива [1, с. 35].

Новоутворення + запозичення + словоскладання

43) англ. "We can't just go without trying the local beer," proclaimed Yurko. "That would be tantamount to eternal dishonour, to ignominious surrender, to showing our back to the enemy, to self-betrayal, to filling our pants. We do, after all, have certain moral obligations toward ourselves!" – укр. Ми не можемо просто так піти, не спробувавши тутешнього пива, - заявив Юрко. - Це все одно, що навіки зганьбитися, вкритися неславою, показати ворогові спину, зрадити самих себе, накласти в штани. Зрештою, ми маємо певні моральні обов'язки перед самими собою! [1, с. 35]

Словоскладання + запозичення

44) англ.. The others expressed warm support, except Marta, who made a face, but, as her precious Martofliak had energetically approved Nemyrych's idea, she gave in and set off after the amigos for the wide-open hospitality of "Under the Sign of the Herring," a tavern located right there on Market Square in the cellar of one of the old merchant houses. – укр. Усі інші гаряче підтримали його, за винятком Мартусі, яка децю закопилила губку, але оскільки її дорогоцінний Мартофляк енергійно схвалив ідею Немирича, змирилася й рушила слідом за друзями до гостинно розчухнутої пивнички "Під оселедцем", що знаходилася тут-таки, на Ринку, в одному зі старих купецьких підвалів [1, с. 35].

Новоутворення + конверсія + запозичення

45) англ. *After reaching the bottom of a steep and slippery staircase and pushing their way through a smoke-filled jungle of drinkers, who at this hour were more numerous in the bar than usual and of whom not one neglected feeling Marta all over with a damp sticky leer, the company somehow found an empty, foam-stained table.* – укр. Зійшовши на саме дно крутими слизькими сходами і продершися крізь густий задимлений ліс пияків, що їх о цій порі у пивниці було більше як завше і кожен з яких не забув обмацати Марту липким вологим поглядом, друзяки все-таки знайшли вільний заляпаний піною столик.

Запозичення + вторинна номінація + конверсія

46) англ. *Bilynkevych disappeared into the labyrinths of the kitchen but returned shortly afterwards, and no fewer than two waiters began carrying beer and pretzels to their table.* – укр. Білінкевич зник десь у кухонних лабіринтах, але за хвилю повернувся і цілих два офіціанти почали носити до їхнього столика пиво з солоними паличками [1, с. 35].

Запозичення + вторинна номінація

47) англ. *The beer turned out to be good, and Nemyrych recounted its long prehistory, which had its beginnings in the Austrian days, when the famous brewer Machalski established a branch in Chortopil to take advantage of the singularly favourable chemical composition of the water in the River. His calculations proved so apt that before long Chortopil beer was being delivered to the court of His Imperial and Royal Majesty in Vienna.* – укр. Пиво й справді виявилося смачним, і Немирич розповів довгу його праісторію, котра брала початок ще за Австрії, коли відомий бровар Махальський заснував філію у Чортополі, розраховуючи на винятково сприятливий хімічний склад води в Річці, причому розрахунок виявився настільки щасливий, що вже незабаром чортопільське пиво постачалося до двору його цісарсько-королівської величності у Відень [1, с. 35].

Запозичення + напів-афіксація

48) англ. "This is an extraordinarily instructive story, dear Nemyrych," said Khomsky, "but I'd prefer to hear a little more about the fan- dango that is soon to take place here. What can you tell us, youthful angel?" - укр. Це дуже повчальна історія, друже Немирич, - поцінував Хомський, - але я волів би трохи більше почути про ту забаву, котра тут незадовго відбудеться. Що ви можете нам розповісти, юний ангеле? [1, с. 36]

Запозичення

49) англ. *Bilynkevych blushed on being thus addressed, but, understanding that he was dealing with bohemia, pulled himself together and explained.* – укр. Білінкевич аж зашарівся від такого звертання, проте розуміючи, що має до діла з богемою, мобілізувався й пояснив [1, с. 36]

Запозичення

50) англ. *Everyone laughed, or, more precisely, roared with laughter, but here Bilynkevych experienced the flash of a saving idea, searched through all his pockets, and finally produced from a man's purse vulgarly known as a "pederasticase" a brochure, folded in four, that had been offset printed on paper so beautiful that it must have come from Finland.* – укр. Усі засміялися, точніше, зателотали, але тут Білінкевичу сяйнула рятівна думка, і він почав щось шукати по всіх кишенях, нарешті видобув зі своєї компактної торбинки, прозваної в народі "підераскою", вчетверо згорнутий проспект, віддрукований офсетним способом на прекрасному, якомусь аж фінському папері [1, с. 36].

Конверсія + запозичення + вторинна номінація

Проаналізувавши новоутворення у романі, можна зробити висновок, що найчастіше зустрічаються речення з оказіональними словами, що були утворені неморфологічним способом, а саме за допомогою запозичення слів – 40 з 50 речень. Також достатньо багато абсолютно нових слів – 10 з 50. Присутні також одиничні випадки вторинної номінації – 9 з 50.

Значно менше метафори утворилися неморфологічним способом. Тут домінуючим є конверсія – 12 з 50 речень. Інші типи неморфологічного

утворення слів зустрічаються рідше: суфіксація – 4; словоскладання – 5; напів-афіксація – 4 (див. додатки, рис.1).

2.2 Аналіз метафори за способом перекладу в романі Ю. Андруховича «Московіада»

Переклад – це дуже складний процес, який потребує осмислення тексту оригіналу та відтворення його мовою перекладу. Одним із складних завдань у перекладацькій практиці є переклад метафори. Вся складність цього процесу полягає в тому, що перекладачеві потрібно викликати у читача такі ж емоції, які заклав автор у своєму творі, з якого було перекладено текст.

У даному розділі ми проаналізували способи перекладу метафори та класифікували їх за поданими пунктами:

- транслітерація та транскрибування;
- калькування;
- описовий переклад.

Переклад okazіональних слів на основі транслітерації та транскрибування є одним з найпоширеніших способів перекладу метафори. Використання цих прийомів зумовлено тим, що автор вигадує нові слова, які за формою та способом утворення схожі на звичайні, але не мають спільного кореня зі стандартними словами.

Аналіз метафори за способом перекладу:

1) англ. *You, Khomsky, or Khoma for short, why, for Pete's sake, are you on this train that left those seemingly interminable plains behind at dusk and, at around half past six, has finally crept into the foothills?* – укр. *Ти, Хомський, чи, просто кажучи, Хома, якого ти хріна опинився у цьому поїзді, котрий аж надвечір вибрався з безконечних, здавалося, рівнин і десть так о пів на сьому нарешті заповз у передгір'я?* [1, с. 16]

Калькування + описовий переклад

2) англ. *Why the hell are you going to Chortopil? More than likely, you'll be of no use to anyone there. You'll be out of place.* – укр. *Якого ти дідька їдеши у*

той Чортоніль, де, можливо, нікому не потрібним будеш і зайвим, Хомський? [1, с. 16]

Калькування + описовий переклад

3) англ. *You've already been getting bored on this train for two days. You've left your pseudoscholarship at the mercy of the half-wits back home and risk getting booted out of the Instikate, but you're going, you're going, because you've been summoned by a telegram signed by Fellini himself, or rather Hitchcock, or rather, no, it's not like that, Hitchcock's telegram probably got lost and instead you've received an invitation to Chortopil to attend this outlandish festival of the Resurrect- ing Spirit (that, at least, is what it says in the telegram signed "ORGANIZING COMMITTEE"), arriving no later than May twenty seventh, hotel accommodation, travel and per diem expenses guaranteed, please notify us of your acceptance.* – укр. *Ось уже другу добу ти нудишся в цьому поїзді, кинувши на поталу недоумкам свої псевдонаукові розробки і тим ризикуючи дістати копняка з інституту, але їдеш, їдеш, бо тебе покликано телеграмою за підписом самою Фелліні, чи то пак Гічкока, проте, ні, все не так, телеграма від Гічкока, певно, десь загубилася в дорозі, а ти натомість отримав запрошення у Чортоніль на дивовижне свято Воскресаючого Духу (так принаймні зазначається в телеграмі за підписом "ОРГКОМІТЕТ"), прибути не пізніше як двадцять сьомого травня, з поселенням у готелі, дорожні та добові гарантуються, просимо Вашої згоди [1, с. 16].*

Транслітерація та транскрибування + калькування + описовий переклад

4) англ. *In Lviv you understood that something little short of a pilgrimage was heading for Chortopil.* – укр. *У Львові ти зрозумів, що в напрямку Чортополя відбувається мало не паломництво [1, с. 16].*

Калькування

5) англ. *All of the economy-class cars on the train filled up with people anxious to attend the festival, mainly university and senior secondary students, who, the moment the train moved, threw open the windows, stuck countless blue-and-yellow flags out of them, and began singing Sich Riflemen's songs.* – укр. *Всі*

загальні вагони були набиті публікою, що квапилася на свято, переважно студентством і петеушниками, котрі, як тільки поїзд рушив, повідкривали вікна і, вистромивши з них безліч синьо-жовтих прапорів, почали співати стрілецьки [1, с. 16].

Описовий переклад + калькування

6) англ. *But you, Khomsky, are no equal for them, you're travelling sleeper-class and you're not certain that anyone is really waiting for you in Chortopil, where that old rogue Matsapura (for who else could have sent that "ORGANIZING COMMITTEE" telegram?) has again taken it into his head to delight the public with a spectacle beyond all prediction.* – укр. *Але ти, Хомський, їм не рівня, ти їдеш у купейному вагоні і ти не впевнений, чи тебе справді хтось чекає у Чортополі, де старому пройдисвітлові Мацапурі (бо хто, як не він, дав оту телеграму за підписом "ОРГКОМІТЕТ"?) заманулося ще раз потішити громадськість непередбачуваним дійством* [1, с. 16].

Транслітерація та транскрибування + калькування + описовий переклад

7) англ. *These first hills aren't very high, and there's no forest but plenty of oil derricks, at the tiny stations they sell home-made wine, guys in embroidered shirts and stone-washed jeans board the economy cars and immediately unfurl the flags they've grabbed for the journey, so it's understood that they, too, are going to Chortopil.* – укр. *Перші гори не надто високі, до того ж обсажені буровими, безлісі, на крихтих станційках продають домашнє вино, хлопці у вишиванках і "мармурах" підсідають до загальних вагонів і відразу розгортають прапори, прихоплені з собою в дорогу, так що робиться зрозуміло: вони теж до Чортополя* [1, с. 16].

Описовий переклад + калькування

8) англ. *Everyone is going to Chortopil.* – укр. *Усі до Чортополя* [1, с. 16].

Калькування

9) англ. *The girls on the whole are unattractive, but they're young, and that's enough, Khomsky.* – укр. Дівчата переважно негарні, але молоді, і цього достатньо, Хомський [1, с. 16].

Калькування

10) англ. *For some reason she's not boarding the train, she's still on the platform; the train's about to leave, what's she going to do, she'll miss the festival of the Resurrecting Spirit, dammit, and what will happen then?* – укр. Вона чомусь не сідає до потяга, зостається на пероні, а потяг ось-ось рушить, і що вона робитиме, адже не потрапить на свято Воскресаючого Духу, чорт забирай, і що тоді буде? [1, с. 16]

Транслітерація та транскрибування + описовий переклад

11) англ. *Khomsky, call out to her before it's too late, tell her to get on, so you call out, Khomsky.* - укр. Хомський, поки не пізно, гукни їй, аби сідала, і ти гукаєш, Хомський [1, с. 16].

Калькування

12) англ. *The girl smiles, she has too many gold teeth, and suddenly you realize that what you liked best about her were her jeans, so you are not too disappointed when the train pulls out and golden-smiling Marusia remains on the platform after all.* - укр. Дівчина усміхається, вона має забагато золотих зубів, і ти зненацька розумієш, що найбільше в ній тобі сподобалися її джинси, а тому не надто жалкуєш, коли поїзд рушає, а золотовсміхнена Маруся так і залишається на пероні [1, с. 16].

Калькування

13) англ. *With you in the compartment, Khomsky, is a flamboyant couple- they're Russians or, perhaps, Jews, a pair of romantics risk- ing a holiday in the revolting Carpathian tourist resorts where the corridors smell of carbolic acid and the mineral water of naphtha, but never mind, let them seek their edelweiss in the mountains, he is about sixty-three, she, by the look of things, no more than thirty, which is why yesterday, getting on the train, you decided they were father and daughter and tried to flirt a bit, but the old man cut you quite short, and after that,*

out of stubbornness and as a matter of principle, you lay in wait for her at the end of the car, pushed her into the W.C., and locking it from inside, began kissing her, she responded, oddly enough, and you kept pressing up against her, pushing her buttocks against the hand basin, Khomsky. - укр. У купе разом з тобою, Хомський, екстравагантне подружжя росіян чи, може, якихось євреїв, такі собі романтики, що наважилися відпочивати на огидних карпатських турбазах, де коридори пахнуть карболкою, а мінеральна вода - нафтою, але нічого, хай їдуть шукати в горах свій едельвейс, йому десь так шістдесят три, їй, на око, не більше, ніж тридцять, тому вчора, сівши у поїзд, ти вирішив, що то батько з дочкою, і спробував пофліртувати, але старий досить брутально відкинув і тебе, і тоді ти вже просто з упертості й принциповості підстеріг її у кінці вагона, заштовхнув у вбиральню і, замкнувшись зсередини, почав обцілювати, вона, як не дивно, відповідала, а ти все налягав на неї, приперши її сідниці до умивальної раковини, Хомський [1, с. 16].

Транслітерація та транскрибування + калькування + описовий переклад

14) *англ. You even thought of screwing her right then and there, in the three minutes, but the train stopped, giving the two of you quite a jolt, you lost your balance and, as you were getting up off the toilet seat, she darted out of the cubicle. After that neither of you said a word to each other. - укр. Тобі навіть подумалося, а чи не виграти її зараз отут, за якісь дві-три хвилини, але поїзд зупинився, вами - нею й тобою - добряче трусонувало, ти втратив рівновагу, і, заки підводився з унітазу, вона вишмигнула з убиральні. Більше ви не промовили одне одному ані слова [1, с. 16].*

Описовий переклад

15) *англ. The fourth seat in the compartment has been empty since Lviv - a retired lieutenant colonel who wasn't going to Chortopil got off there, thank God. - укр. Четверте місце в купе після Львова вільне - там зійшов підполковник у відставці, котрий до Чортополя не збирався - і слава Богу [1, с. 17].*

Калькування + транслітерація та транскрибування

16) англ. *He left behind on the shelf copies of Pravda and Red Star, yesterday he had proposed a few rounds of durak, but you, Khomsky, went instead to the dining car, where you ordered dinner and gazed through the window at the gloomy Russian plain.* - укр. *Після нього на столику залишилися "Правда" і "Красная звезда", учора він пропонував усім грати в дурня два на два, але ти, Хомський, пішов до вагона-ресторану, де замовив обід і розглядав з вікна понуру російську рівнину [1, с. 17].*

Калькування + транслітерація та транскрибування + описовий переклад

16) англ. *But here, in our country, it's almost summer, Khomsky, cherry blossoms drift down onto the young grass, the mountains are higher now the farther we go, the forests smell of leaves and spring water, stags bellow, cuckoos call, and at His Eminence's summer residence preparations are almost complete for the season of the great hunt: the floors have been polished, the kilims and the tapestries shaken out, the mirrors and windows washed, delicacies and beverages carted all the way from Vienna, and the family flag raised atop the tower.* - укр. *А тут, у нас, уже майже літо, Хомський, вишневий квіт осипається на молоді трави, гори чимраз вищають, з лісів пахне листям і джерельною водою, ревуть олені, кують зозулі, і в літній резиденції Його Превелебності закінчуються останні приготування до сезону великих ловів: підлогу вилянцовано, килими й гобелени витрушено, дзеркала і вікна помито, наїдки й випивку привезено аж із Відня, а на вежі піднято фамільний прапор [1, с. 17].*

Калькування + транслітерація та транскрибування + описовий переклад

17) англ. *Soon, very soon, the honoured guests will arrive in their open motorcars, and a huntsmen's band will greet them with trumpets and kettle drums, Khomsky.* - укр. *Скоро, вже скоро з'їдуться шановані гості у відкритих авто і мисливська оркестра зустрине їх сурмами та тулумбасами, Хомський [1, с. 17].*

Калькування + описовий переклад

18) англ. *There's an hour left to Chortopil, although the train should have arrived there already it's late, all the trains are late now, everything runs behind schedule since "acceleration" was brought in.* - укр. *До Чортополя залишається ще година їзди, власне, потяг уже мав би туди прибути, але він спізнюється, адже тепер усі потяги спізнюються, варто було лише кинути гасло прискорення, як усе на світі почало спізнюватися [1, с. 17].*

Калькування

19) англ. *You are beginning to wonder if all the others will turn up and how Martofliak will look-will he have a beard or not? has he finished his novel in verse? will he bring that little sex-bomb of a wife with him again? After all, sometimes she has to stay behind with the children, and then Martofliak lets go entirely, that is, he gets raving drunk.* - укр. *Але ти замислюєшся, чи приїдуть усі інші, як виглядатиме Мартофляк - з бородою чи без, і чи дописав він свій роман у віршах, і чи знову притарабанить з собою оту секс-бомбочку, свою жінку, зрештою, іноді вона мусить залишатися з дітьми, і Мартофляк у таких випадках пускається берега, тобто шалено напивається [1, с. 17].*

Калькування + описовий переклад

20) англ. *Of course, there simply won't be any Resurrection of the Spirit unless Martofliak comes.* - укр. *Звичайно, ніякого Воскресіння Духу просто не відбудеться, якщо не приїде Мартофляк [1, с. 17].*

Калькування + транслітерація та транскрибування

21) англ. *And if he's there, Nemyrych and Hryts will surely be there as well, and only then will it be possible to resurrect anything at all, dammit.* - укр. *А якщо буде він, то, безперечно, будуть і Немирич, і Гриць, і тільки тоді можна щось воскресити, чорт забирай [1, с. 17].*

Калькування

22) англ. *You've never in your life been to Chortopil, Khomsky, though you once had to listen to an angry lecture from the lips of a certain patriotic woman poet about how Chortopil is our spiritual Mecca, it is impossible not to go there if one truly loves one's native land, and all artists must love their native land, Mr.*

Khomsky, that is what she kept saying for about an hour at the club of the Ukrainian society after occupying the chair next to yours, one and the same thing for an hour with minor variations, holding her face very close to yours so that you could hear her properly, but all you noticed was that she smelled bad, therefore you swore never to go to Chortopil, and yet here you are, Khomsky, you're going, you're going, leaving the institute and Russia to fend for themselves, and Zhenia with her abortion too, you're going a thousand kilometres to spend two days because you have been summoned by a telegram from Matsapura, that genius an impresario for all epochs and nations. - укр. Ти ще ніколи в житті не бував у Чортополі, Хомський, і навіть змушений був якось вислухати гнівну нотацію з уст однієї поетки-патріотки про те, що Чортопіль - наша духовна Мекка, і не побувати в ньому не можна, якщо ти справді любиш свій рідний край, а кожен митець повинен любити свій рідний край, пане Хомський, так вона казала десь протягом години, в клубі українського товариства, підсівши до тебе на сусідній стілець, одне й те саме протягом години, з деякими несуттєвими варіаціями, нахилиючись дуже близько до твого обличчя, аби ти її добре почув, але ти чув тільки поганий запах від неї, тож поклявся самому собі, що ніколи не поїдеш у той Чортопіль, але от їдеш, їдеш, Хомський, покинувши напризволяще інститут і Росію, і Женю з абортom, їдеш на два дні за тисячу кілометрів, бо тебе покликано телеграмою від Мацанури - геніального постановника всіх епох і народів [1, с. 19].

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

23) англ. *Just don't let me end up there lonely and unwanted, you pray silently, and what's more the ORGANIZING COMMITTEE is supposed to pay for the round trip and the hotel, and if it doesn't, you'll have to borrow another three hundred from Matsapura, Khomsky, because nothing irritates you more than having to drink at someone else's expense, that's your nature, Khomsky, you pay for your own drinks, and that's it, end of story, I can't stand being obliged to anyone, son of a bitch. - укр. Тільки б не опинитися там самотнім і нікому не потрібним, молишся подумки, до того ж ОРГКОМІТЕТ повинен оплатити*

дорогу туди й назад і перебування в готелі, а якщо ні, то доведеться зичити в Мацапури ще три сотні, Хомський, бо ніщо тебе так не дратує, як потреба пити за чужий кошт, такий ти вже є від природи, тільки за власні - й по всьому, розмова коротка, не люблю бути комусь зобов'язаним, курва мама [1, с. 19].

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

24) англ. *Mentally you calculate your earnings for the year-there must be about a thousand by now, but that's peanuts, after all, you're finishing off that novel in short stories and you have a place guaranteed in the 1992 publishing schedule, and therefore forward, Khomsky, life is grand, in the crowded economy cars they are jauntily singing "one, two, one, two, one, two, three," that's real fascism for you says the husband of your lover from yesterday, but she doesn't know what to say, they're already beginning to regret this trip, why the hell did they have to go to this lair of banditry when the bureau suggested much more interesting and safer destinations, let's say Nagorno-Karabakh or Fergana.*" - укр.

Подумки калькулюєш свої цьогорічні кредити - набирається десь так до тисячі, але то пусте, адже ти вже закінчуєш оту повість у новелах і у видавничому плані маєш гарантовану позицію на дев'яносто другий рік, а тому вперед, Хомський, життя прекрасне, переповнені загальні вагони хвацько виспівують "раз, два, раз, два, раз, два, три", это же настоящий фашизм, каже чоловік твоєї вчорашньої коханки, але вона не знає що відповісти, і, здається, вони починають уже жалкувати про цю подорож, на біса було їхати в це лігво бандитизму, коли в бюро їм пропонували значно цікавіші й безпечніші путівки, скажімо, до Нагірного Карабаху чи в Фергану [1, с. 19].

Калькування + описовий переклад

25) англ. *Closer to Chortopil the mountains become lower again and gentler, old guest houses with art and plaster garden statuettes of the Pioneers sail past the windows, this is the kingdom of mineral water and damp sheets in cold rooms, at each stop the train is besieged by new crowds of pilgrims bound for*

Chortopil with their guitars and backpacks, there are even some stooped grandpas and grandmas, they've been informed, haven't they, that the festival will be visited by a bishop-indeed, by no fewer than two bishops, one from Lviv and the other from Canada, and they will give their blessings to all who seek them and also consecrate the wooden Church of the Resurrection in Chortopil, a monument of the eighteenth century and until recently a storehouse for paper sacks containing mineral fertilizer, Khomsky. - укр. Ближче до Чортополя гори знову нижчають, робляться лагіднішими, за вікнами пропливають старенькі пансіонати з сецесійними башточками і гіпсовими піонерами, королівство мінеральної води та вологих простирадел у зимних кімнатах, на кожній зупинці поїзд облягають нові натовпи паломників до Чортополя з гітарами й наплечниками, трапляються й пониклі дідусі та бабусі, адже їм було повідомлено, що на свято прибуде єпископ - навіть цілих два єпископи: один зі Львова, другий з Канади, і вони благословлятимуть усіх бажаючих, а також освятять у Чортополі дерев'яну церкву Воскресіння, пам'ятку XVIII століття, в якій ще донедавна зберігалися паперові тюки з мінеральними добривами, Хомський [1, с. 19].

Калькування + описовий переклад

26) *англ. Well, now, here is the River-great flat stones on its banks, gushing waters, wild garlic on the overhanging cliffs, and now this rail- way bridge, pretty places, aren't they, says your neighbour to his faithful little wife, yes, you old Muscovite, life is grand, we are entering Chortopil, our spiritual Mecca, would everyone please get up, need to check whether I've forgotten anything, manage a farewell wink to my washroom lover and a quick look at myself in the mirror. - укр. Ну, що ж, ось і Річка - з велетенськими пласкими каменями на берегах, шумовинням вод і диким часником на урвищах, тепер оцей залізничний міст, а всьо-такі красивіє міста, каже твій сусід до своєї вірної дружиноньки, так, старий москалю, життя прекрасне, ми в'їжджаємо у Чортоніль, нашу духовну Мекку, прошу всіх устати, треба перевірити, чи не забув чого,*

встигнути підморгнути на прощання туалетовій коханці і ще раз оглянути себе у дзеркалі [1, с. 20].

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

27) АНГЛ. *Just right, Khomsky - a long, loose grey coat, a week's stubble on the chin (Broadway style), hair gathered in a ponytail, sunglasses circa 1965, a hat, just right, the traveller, rock star, poet, and musician Khomsky, Khoma for short, this cool son of a bitch is bestowing upon provincial Chortopil the joy of a visitation by his very own person.* - укр. *Саме так, Хомський, - довгий і широкий сірий плащ, тижневий заріст на підборідді (бродвейський стиль), волосся на потилиці зібране хвостиком, темні окуляри зразка шістдесят п'ятого року, капелюх, саме так, мандрівник, рок-зірка, поет і музикант Хомський, чи просто Хома, веселий скурвий син власною персоною ошчасливлює провінційний Чортопіль своїм візитом [1, с. 20].*

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

28) АНГЛ. *From the window at the exit door you watch the railway buildings float by, the station, judging by appearances, dates back to Austrian days and is festooned with flags and banners, newly arrived festival participants have occupied the platform - they're guzzling something or other straight from the bottle, please do not disembark until the train has come to a complete stop, Khomsky, where's Martofliak, where's Hryts, where's Nemyrych-nothing but unfamiliar mugs here, some nice girls (and boys) among them, you step down onto the platform a bit helpless, though you look as self-assured as an Indian guru-where's Matsapura, damn him, why the hell did I drag myself here, this festival isn't for me, see the chicks chattering on their guys knees, and you, you old goat, you're not wanted here, get out, you miserable imbecile, and at this critical moment you catch sight of a smiling, rosy-cheeked blond ("milk and blood") in an official suit with an "ORGANIZING COMMITTEE" name-tag on his chest holding up in his right hand a cardboard sign inscribed in English: "Mr Khomsky, Leningrad," and your heart grows easy - you are being met, they need you, Khomsky.* - укр. *З тамбурового вікна дивишся на пропливаючі станційні*

будівлі, вокзал за всіма ознаками ще австрійський, прикрашений прапорами й корогвами, перон окупували прибульці на свято - цмуть щось просто і пляшок, не вистрибує до повної зупинки вагона, Хомський, де Мартофляк, де Гриць, де Немирич - самі незнайомі мармизи, трапляються гарненькі дівчатка (і хлопчики), ступаєш на перон, трохи безпорадний, хоч зовні самовпевнений, як індійський гуру, - де Мацапура, шляк би його трафив, на дідька я сюди приперся, це свято не для мене, он як щебечуть панянки на колінах у паничів, а ти, старий цане, тут не потрібен, забирайся звідси, ти, імбециле нещасний, і в цю критичну мить бачиш усміхненого рожевощогого блондина "кров з молоком" в офіційному костюмі, з паперовою візитівкою "ОРГКОМІТЕТ" на грудях, який тримає у правиці високо підняту картонну табличку з написом: "Mr Khomsky, Leningrad", і тобі відлягає від серця - тебе зустрічають, ти їм потрібен, Хомський [1, с. 20].

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

29) англ. *Four hours in a bus, even if it's an Icarus, is agony, especially today, when everyone seems to have gone crazy-people are flock- ing like ravens to Chortopil, the road is choked with cars and buses all sporting flags and heading for Chortopil, it's a collective frenzy, no less, Martofliak is dozing beside me like a baby, he's murmuring softly into his bushy beard, just now he's very like little Ostap, and he doubts whether Ostap is his son, the blockhead, his beard looks as if it's glued on-what a big baby, what a dunderhead, second- grader in the school of life.* - укр. Чотири години в автобусі, навіть якщо він "Ікарус", то велика мука, особливо нині, коли всі наче звар'ювали - злітаються, ніби круки, до того Чортополя, дорога забита автомобілями, автобусами - і все з прапорами, і все - на Чортоніль, якась крейзуха, та й вже, Мартофляк задрімав коло мене, як дитина, - сопє потихеньку собі в кошлату бороду, зараз він дуже подібний до Остапчика, ще й сумнівається, чи то його син, дурило, а борода в нього наче приклеєна - велика дитина, бевзь, другорічник у школі життя [1, с. 21].

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

30) англ. *The hope of Ukrainian poetry, Rostyslav Martofliak, thirty, unemployed, father of two children, father of my two children, my husband, Rostyslav Martofliak, leaning toward excess weight and alcoholism, drunkard, rogue, loving father, popular community activist, candidate for parliament, brilliant conversationalist, idolized by women of a certain age, caring son, Rostyslav Martofliak, lover of luxury and hot baths, nighthawk, lounge lizard, dream of all the girls at music school, my biggest baby, egoist and coward, noble knight, gallant cavalier, gentle lover, bland and selfish lover, narcissistic lover, inept lover, golden lover, fantastic lover, sunbeam in my body, O Martofliak!* - укр. *Надія української поезії, Мартофляк Ростислав, тридцятирічний безробітний, батько двох дітей, батько моїх дітей, мій чоловік, Мартофляк Ростислав, схильний до повноти й алкоголю, пияк, волоцюга, люблячий батько, популярний громадський діяч, кандидат у депутати, блискучий співрозмовник, ідеал жінок старшою віку, уважний син, Мартофляк Ростислав, аматор комфорту і гарячих ванн, нічний блукач, ресторанний лев, мрія студенток з музучилища, моя найбільша дитина, егоїст і боягуз, шляхетний лицар, галантний кавалер, ніжний коханець, млявий і самолюбний коханець, нарцисичний коханець, неспроможний коханець, золотий коханець, фантастичний коханець, промінь у моєму тілі, о Мартофляк! [1, с. 21]*

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

31) англ. *I would never have come to Chortopil with him if he hadn't insisted.* - укр. *Я ніколи б не їхала з ним до того Чортополя, якби він сам так не наполягав [1, с. 21].*

Калькування

32) англ. *He even gave me an ultimatum: if I didn't go, he'd get dead drunk in Chortopil, shit drunk, raving drunk, drunk day and night, he would drink all he could get, throw up, and drink again until they brought him home all but dead.* - укр. *Навіть ультиматум висунув - якщо я не їду, він смертельно напивається у тому Чортополі, до всрачки, до білочки, денно і нічно,*

питиме все нараз, блюватиме і знову питиме, аж доки його не привезуть додому майже мертвим [1, с. 21].

Калькування + описовий переклад

33) англ. *He knows how to black mail me, that damned tomcat, I had to go, I had to lie to the children, tell them I was coming back in half an hour, now my heart races every time I think of my little one - he looked at me as if he understood everything, but I really had to lie to them and go, because this freak, this turd would have carried out his threat for certain, he would have got soaked as a pig, why, he's very proud of keeping his word in everything, oh is he indeed, he just carries on about that, really, the only thing he knows how to do is get drunk.* - укр. *Він шаг, чим можна мене шантажувати, клятий котяра, я мусила їхати, брехати дітям, ніби прийду за півгодини, тепер аж серце заходиться, як згадаю про малого - він так дивився, наче все зрозумів, але я справді мусила їм брехати і їхати, бо це чудо, це гівно обов'язково виконало б свою погрозу і напилося б як остання свиня, адже він дуже пишається, що в усьому дотримує слова, як би не так, це лишень воно так триндить, а насправді тільки й уміє, що напиватися [1, с. 21].*

Описовий переклад

34) англ. *There will be legions of itinerant whores of all kinds in Chortopil, of course, whatever else happens, finding a lay at this festival of the Resurrecting Spirit will be easier than anything else, maybe even easier than finding a bottle, admittedly, he's too narcissistic to go prancing after them, but does he really need me right there?* - укр. *Там, ясна річ, буде купа всіляких мандрівних шльондр, що-що, а партнерку до ліжка на цьому святі Воскресаючого Духу знайти простіше всього, може, навіть простіше, ніж пляшку, щоправда, він занадто нарцисичний, аби за ними увихатися, але невже йому так потрібна я і саме там? [1, с. 23]*

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

35) англ. *He's so possessive, he scares me a bit, it's seven years since he smashed the china our wedding, and he gets more and more attached to me all the*

time, he créeps into me, hides inside me, curls up into a little ball like an embryo, and sleeps, sleeps, sleeps - just as he's sleeping here, on the bus, head on my shoulder, my little darling, spineless rag, incapable of picking up your own broads, Rostyslav Martofliak, blossoming genius, boring intellectual, ear bender, heavenly gift, rare diamond, hope of an expiring aristocratic line, a lord deprived of his inheritance, alcoholic maniac, conformist, official poet, scourge of God, tool of the Devil. - укр. Я трохи боюся такої прив'язаності, це вже сім років минуло, як він посуд побив на весіллі, а він усе міцніше прив'язується до мене, влазить у мене, ховається в мене, згортається клубочком, як ембріон, і спить, спить, спить - і тут, в автобусі, спить так само, голова в мене на плечі, моє ж ти серденько, шмата безвільна, нездатна собі дівку зняти, Мартофляк Ростислав, розквітаючий геній, нудний інтелектуал, балакун, дарунок небес, рідкісний діамант, надія згасаючого шляхетного роду, позбавлений спадщини граф, алкогольний маньяк, пристосуванець, офіційний поет, бич Божий, знаряддя диявола [1, с. 23].

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

36) англ. *The worst of it is that I know in advance exactly what it will be like in Chortopil.* - укр. *Найгірше те, що я наперед знаю, як воно все там буде, в Чортополі [1, с. 23].*

Калькування

37) англ. *That same crowd - Hryts and Nemyrych, and that Casanova Khomsky, Khomo-homo, with their pretensions, the same old jokes, the same old poems, except maybe this clodhopper will read something new, crowds of fans, autographs, one more inane than the next, boozing in the hotel at night, then Hryts will fall asleep at the table, Nemyrych and Khomsky will go off to the ladies, then Pavlo will come crawling in with his compliments and a bottle and we'll prattle on till morning about some infernal rubbish, or about Ukraine, always the same thing, Matsapura will hang around for ages until I can't take finally go and Martofliak will begin searching for anything left in any more and fall asleep, then he'll finally go and Martofliak will begin searching for anything left in the bottles, bashing the*

crockery, setting the bathroom agurgle, smoking, finally he'll lie down beside me and we'll make love for five minutes, then he'll fall asleep and three hours later we'll have to get up, the festival program is packed and everyone wants Martofliak, head splitting, eyes red, oh, how familiar all this is, how tedious these festivals, this Resurrection of the Spirit, this vacuum... - укр. Та сама компанія - Гриць і Немирич, і ловелас Хомський, томський, зі своїми претензіями, ті самі жарти, ті самі вірші, ну хіба що це одоробло прочитає щось нове, купа шанувальників, автографи, один безглуздіший від іншого, нічна пиятика в готелі, потім Гриць засне при столі, Немирич і Хомський підуть по бабах, тоді прилізе зі своїми компліментами і пляшкою Павло, протриндімо майже до ранку про якусь нечисту силу, чи про Україну, завжди те саме, Мацапура довго не вступатиметься, аж я не витримаю й також засну, тоді він нарешті забереться, а Мартофляк почне шукати, чи не лишилося чогось у пляшках, дзвенітиме посудом, булькатиме у ванні, куритиме, врешті ляже коло мене, і ми п'ять хвилин покохаємось, врешті й він засне, а через три години вже треба вставати, програма свята дуже насичена, і всі жадають Мартофляка, голова тріщатиме, очі розчервоніються, ах, як усе це відомо, звично, ці свята, це Воскресіння Духу, ця порожнеча... [1, с. 23].

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

38) *англ. Actually, they're talented boys, honest, not mercenary, flower of the nation, children of the new age, thirty-year-old poets, each imagines he's the centre of the universe, but really it's only their sexual frustration and feverish egomania - I can read them like a book-nervous movements, eyes shining, every miniskirt the source of inner tempests, the legs as such don't matter, anyway what do they know about legs, all their fantasies about women are twisted and pathological, treatment is what they need, particularly Khomsky with his queer deviations, Khomo-homo, he got dressed up as a hooker for Oleksa's birthday party, put on make-up, flashed his thighs in fishnet stockings, danced a tango with Nemyrych, then announced he was going to do a striptease and, gyrating to some endless disco tune, began to undress, the interesting thing was that he really did*

have a bra on, I was on the point of closing my eyes because that idiot really might have stripped naked, but instead he pulled that thing out of his panties, a rubber one admittedly, some- one had brought it back for him from the States, it was full of water and he began squirting everybody with it, then he threw it to the girls, who just about fainted from overexcitement, the moron. - укр. Зрешиною, хлопці вони талановиті, чесні, непродажні, цвіт нації, діти нового часу, тридцятирічні поети, кожен гадає, що він пуп землі, а насправді лиш сексуальна невдоволеність і розпалене самолюбство - я ж це все в них прочитую - рухи нервові, очі блищать, кожна міні-спідничка спричинює внутрішню бурю, ноги як такі не мають значення, та й хіба вони на них розуміються, всі їхні уявлення про жінок викривлені й патологічні, таких лікувати треба, особливо цього Хомського з його дамськими варіантами, Хомський-гомський, той самий, що на дні народження в Олексі переодягнувся курвою, підмалювався, виблискував стегнами в сітчатих панчохах, танцював з Немиричем танго, а потім оголосив, що дає "стрип", увихаючись під безконечне техно, почав роздягатися, найцікавіше, що він і справді мав ліфчика, я вже заплющувала була очі, бо той дурень міг і справді роздягнутися догола, але він витягнув із майток того самого, щоправда, гумового, хтось йому з Америки привіз, наповненого водою, і почав усіх поливати, а потім кинув ним у дівчат, котрі аж мліли від перенапруження, дебіл [1, с. 24].

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

39) *англ. Sleep in peace, Martofliak, husband of mine, till we get to Chortopil, we'll have a great time there, at least half an hour to go yet, I often came here as a child with my parents, I practically know the road by heart, there's Painted Rock coming into view already, then comes the aqueduct, ancient Roman, they say, then "The Hut," unventilated and reeking of kabob, then Lanckoroński's Gothic villa, now a museum (what blackberries on those slopes, the most abundant I've seen), sleep in peace, the mountains will save us, we'll live another hundred years and then die on the same day," because otherwise you won't cope,*

you'll drink yourself to death-in the next world or this one, it doesn't matter, you'd find booze anywhere, I know you, it's a blood-substitute for you, there's alcohol pulsing in your veins, it makes you feel warm and cozy, you feel like you're rocking in the clouds, cut your finger and there's vodka instead of blood, that's quite normal, it's in your genes, you can't be any different, with another woman you'd have hanged yourself long ago, but you're lucky, you fool, that I'm me and not somebody else, my lord, my master, my beloved spouse. - укр. Спи спокійно, Мартофляче, чоловіче, до Чортополя, де ми славно порозважаємося, ще не менше ніж півгодини, я сюди часто їздила у дитинстві з батьками, дорогу знаю майже напам'ять, он уже Писана Скала видніється, за нею - акведук, кажуть, справді староримський, потім буде "Колиба" з неживітряним шашличним духом, потім будинок-музей Ляницькоронських в готичному стилі (які там ожини на схилах, рясніших не зустрічала!), спи спокійно, гори порятують нас, ми проживемо ще сто років і помremo в один день, бо інакше ти не витримаєш і зіп'єшся - чи на тому світі, чи на цьому, яка різниця, ти всюди знайдеш собі випивку, я тебе знаю, це для тебе заміник крові, твоїми жилами струмує алкоголь, тобі з ним тепло й гарно, ти як у хмарах гойдаєшся, вріжеш пальця - а замість крові горілка, і це нормально, це генетика, іншим ти не можеш бути, з іншою жінкою ти вже давно повісився б, але тобі пощастило, дурню, що я - не інша, а я, пане мій, владарю, коханий дружино [1, с. 24].

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

40) англ. *You always shudder in your sleep for no reason, sometimes you shout, and just now you've twitched like a madman, he's always dreaming about some abomination or other, but he al- most never remembers what, so why are you staring at us, boy, do I still appeal to twenty-year-olds, he's looking at me, he's openly eyeing me, what a nice boy, thin, embroidered shirt and jeans, golden hair, deep-set eyes, slim as a god. - укр. Завше здригаєшся уві сні не знати чого, іноді кричиш, от і зараз сіннувся, як божевільний, вічно якесь жахіття сниться йому, але майже ніколи не пам'ятає, що саме, якісь діди з мішками і*

палицями, ну чого ти витріщився на нас, хлопче, невже я ще подобаюся двадцятилітнім, дивиться, відверто розглядає, гарний хлопчик, тоненький, у вишиванці й джинсах, золоте волосся, глибоко посаджені очі, стрункий, як Бог [1, с. 25].

Описовий переклад

41) англ. *But this is too much, mister, I'm travelling with my husband, am I not, and though he's asleep, he's right next to me.* - укр. *Але то вже занадто, паничу, я ж усе-таки з чоловіком їду, він хоч і спить, а проте поруч* [1, с. 25].

Описовий переклад

42) англ. *Take these seven years away and maybe I'd play this game of looks and eyes and hints with you, because you're a very pretty boy, likely a student, you haven't got a seat, poor thing, standing in the aisle, you're bored so you stare at married women, a young Don Juan, a sprite, a reed, a veritable flute, you've probably left the Komsomol and joined SNUM and Lord knows what else, there's your red-and-black badge right where it should be and a David Bowie haircut, a playboy in the making, what a delicate little thing, probably shaves no more than once a fortnight, Martofliak was like that too when we first met, really, this is too much, why are you coming over here, we're travelling together, can't you see, the funny thing is that Martofliak won't wake up, he won't even be jealous, he's dreaming some horror again-decrepit old men in rags, leprous monks, swamps, a black dog with snarling bloody jaws, that kind of thing, well, what are you going to say now that you've come up to me, say something, don't smile like an imbecile, I can smile too, even quite enticingly.* - укр. *Якби мені відняти отих сім років, то я, може, й підтримала б цю гру з тобою - гру поглядів, очей, натяків, ти ж бо красунчик, певно, студентик, не маєш місця, бідацтво, стоїш у проході, нудишся, то й розглядаєш заміжніх жінок, юний Дон Жуан, перелесник, тростиночка, суцільна флейта, мабуть, з комсомолу вийшов, записався у СНУМ чи ще куди, он і червоно-чорний значок на місці, а зачіска, як у Девіда Боуї, початкуючий плейбойчик, таке воно ніжне, мабуть, і голиться не частіше, як раз на два тижні, Мартофляк теж такий був, коли ми*

познайомились, ого, це вже переходить межі, ну чого ти йдеш сюди, ми ж разом ідемо, невже ти не бачиш, найсмішніше, що Мартофляк навіть не прокинеться, навіть не приревнує, йому знову сниться якась чортівня — старі діди в лахмітті, прокажені монахи, болота, чорний пес з вишкіреною кривавою пащею, отак, ну що ти скажеш, раз уже підійшов до мене, то кажи щось, а не всміхайся дурнувато, я теж можу всміхатися і то досить звабливо... [1, с. 25]

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

42) англ. *"Excuse me, is that Mr. Martofliak?"* – укр. *Перепрошую, то пан Мартофляк?* [1, с. 25]

Калькування + транслітерація та транскрибування

43) англ. *And I, stupid old nitwit, I believed your eyes-after all, that's the way men look at women.* - укр. *А я, дурена стара, повірила твоїм очам - адже так дивляться на жінок* [1, с. 26].

Описовий переклад

44) англ. *Well, now he'll ask for an autograph and express his admiration - it's a good thing we're nearly there, the first of the Chortopil villas has just appeared in the window: wild grapes, stone walls, flags atop the towers, and mountains overhanging the narrow streets.* - укр. *Ну, тепер почне просити автограф, висловлювати своє захоплення - щастя, що вже під'їжджаємо, он перші чортопільські вілли за вікном: дикий виноград, кам'яні стіни, прапори на вежах і гори, що нависають над вузькими вуличками* [1, с. 26].

Калькування

45) англ. *Yes, boy, that's him, that's Rostyslav Martofliak whom you hold in such esteem, you're a real fan of my husband's, so you should at least kiss the hand of the woman who washes your idol's socks and makes soup for him and doesn't sleep when he's out till morning, drunk in the company of dubious politicians and businessmen, and then, while he sleeps in all day, she nods off at work and runs to fetch the kids from day care in the hope of finding him at home in the evening, but he's gone again, because he has to squander the last kopek of the honorarium that*

he has hidden from you, and you revere him like a saint, you poor boy. - укр. Так, це він, хлопчику, це Ростислав Мартофляк, якого ти так шануєш, ти справжній фан мого чоловіка, тож повинен принаймні руку поцілувати тій, котра пере шкарпетки твого ідола і варить йому зупу, і не спить, коли він блукає до ранку п'яний у товаристві всіляких сумнівних політиків і кооператорів, а потім, поки він увесь день відсипається, вона засинає на роботі і біжить по дітей у садок з надією, що ввечері застане його вдома, але його знову немає, бо він мусить процвиндрити до копійки прихований гонорар, а ти на нього молишся, як на святого, бідний хлопчику [1, с. 26].

Калькування

46) англ. *"Mr. Martofliak is going to recite his poems at the festival of the Resurrecting Spirit?"* - укр. То пан Мартофляк буде читати свої вірші на святі Воскресаючого Духу? [1, с. 26]

Калькування + транслітерація та транскрибування

47) англ. *Of course he is, what else would he do if he failed to read his brilliant poems, that would be a national tragedy or worse-to be in Chortopil and not to flatter his self-esteem through public masturbation, reading his poems or a piece from that novel in verse, which, believe me, he's never going to finish, I know him, but in the meantime he'll puff up his cheeks and strut about like a peacock to thunderous applause, the flowers he'll pass on to me, he's so brilliant and irresistible with that bushy beard of his.* - укр. Звичайно, що буде, куди він дінеться, аби він та не читав свої геніальні вірші - то була б національна трагедія чи щось гірше - бути в Чортополі й не потішити своє самолюбство привселюдною мастурбацією, читанням віршів або уривка з роману у віршах, який він, слово честі, не закінчить ніколи, я ж його знаю, але тим часом надиматиме щоки, розтриндиться, як павич, під гучні овації, квіти все одно подарує (точніше, віддасть) мені - такий блискучий і невідпорний, з кошлатою бородою [1, с. 26].

Калькування + описовий переклад

48) англ. *So, you're satisfied, boy, you may go, don't forget to buy a ticket to the poetry evening, otherwise you won't get high on my husband, this sleeping prophet, still snoring gently although we're already turning into the bus station, God, what a lot of buses, time to wake him, it's quarter to eight, at eight we're supposed to meet everybody at Market Square and he's still asleep, miserable sack, bag of shit, oracle, future of the nation, empty jug, scarecrow, joy of mine, father of my children, pleasure of my body, my conqueror, my miracle, my eternal orgasm, we've arrived, out you go, Rostyk.* - укр. *Що ж, ти задоволений, хлопчику, можеш іти, не забудь придбати квиток на вечір поезії, інакше не отримаєш свого кайфу від мого чоловіка, цього сплячого пророка, який усе ще сопє, хоч ми вже й повертаємо в автостанцію, Боже, скільки автобусів, пора його будити, за п'ятнадцять восьма, о восьмій зустрічаємося з усіма на Ринку, а він усе спить, лантух нещасний, мішок з гівном, оракул, майбутнє нації, порожній дзбанок, опудало, щастя моє, батько моїх дітей, радість мого тіла, мій завойовник, моє чудо, мій вічний оргазм, ми вже приїхали, виходь, Ростуку [1, с. 26].*

Калькування + описовий переклад + транслітерація та транскрибування

49) англ. *Driving a prewar Chrysler Imperial along a mountain highway is a great pleasure.* - укр. *Їхати "крайслером-імперіалом" передвоєнного зразка по гірському шосе - то велика приємність [1, с. 27].*

Калькування + транслітерація та транскрибування

50) англ. *One can confidently overtake this whole Soviet motorized river that's flowing toward Chortopil, tear ahead, take the lead, and be the first to arrive at the festival.* - укр. *Можна сміливо обганяти увесь цей совдепівський автопотік, що лине до Чортополя, і, вирвавшись у лідери, прибути на свято першим [1, с. 27].*

Калькування

Проаналізувавши okazіональну лексику з роману, можна зробити висновок, що найчастіше зустрічаються речення з okazіональними словами, що було перекладено способом калькування – 46 з 50 речень. Також досить

багато метафори було перекладено за допомогою описового перекладу – 38 з 50. Спосіб транслітерації та транскрибування застосовувався у 25 речень з 50

ВИСНОВКИ

Дослідження поняття «оказіоналізм» свідчать про те, що проблема визначення цього терміну досі залишається невирішеною, в першу чергу через його близькість з поняттям неологізму. В той час як метафори використовуються лише одноразово в певному контексті, виконуючи як стилістичну, так і номінативну функцію, неологізми з часом входять до словникового складу мови. ¹

Класифікація метафори головним чином здійснюється відповідно до їх структури, способів утворення та продуктивності словотворчих моделей. Свої класифікації пропонували такі вчені-лінгвісти як Р.Ю. Намітокова, Н.Г. Бабенко, М.Д. Степанова, Д.Б. Масленніков та В.В. Віноградов.

Переклад метафори здійснюється відповідно до їх функції в тексті, та жанру тексту. Якщо функція okazіонального новоутворення номінативна, то перевага надається транслітерації та транскрипції, а також за необхідністю перекладач вдається до застосування перекладацької транскрипції. Крім того, якщо функція okazіоналізму є стилістичною, то перекладач може використати стратегію калькування або аналогового перекладу. Якщо зберегти оригінальний авторський неологізм не є можливим, то можна вдатися до описового або навіть «нульового» перекладу.

У практичній частині було досліджено 100 прикладів використання метафори.

Користуючись класифікацією за словом творення було з'ясовано, що Проаналізувавши новоутворення у романі, можна зробити висновок, що найчастіше зустрічаються речення з okazіональними словами, що були утворені неморфологічним способом, а саме за допомогою запозичення слів

– 40 з 50 речень. Також достатньо багато абсолютно нових слів – 10 з 50. Присутні також одиничні випадки вторинної номінації – 9 з 50.

Значно менше метафори утворилися неморфологічним способом. Тут домінуючим є конверсія – 12 з 50 речень. Інші типи неморфологічного утворення слів зустрічаються рідше: суфіксація – 4; словоскладання – 5; напів-афіксація – 4 (див. додатки, рис.1).

Проаналізувавши okazіональну лексику роману зроблено висновок, що неморфологічні способи утворення okazіональної лексики є домінуючими.

Щодо способів перекладу метафори можна зробити висновок, що найчастіше зустрічаються речення з okazіональними словами, що було перекладено способом калькування – 46 з 50 речень. Також досить багато метафори було перекладено за допомогою описового перекладу – 38 з 50. Спосіб транслітерації та транскрибування застосовувався у 25 речень з 50 (див. додатки, рис. 2).

При передачі метафори українською мовою перекладачеві в більшості випадків вдалося зберегти сенс та значення новоутворень. В поодиноких випадках перекладач використовував описовий переклад, але це було необхідне задля збереження стилістики слова та правильного сприйняття його читачем.

В результаті даного дослідження okazіональної лексики був виявлений її багатосторонній потенціал, а також здійснено аналіз особливостей функціонування метафори в художніх літературі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Yuri Andrukhovych «The Moscoviad». - Marco Pavlyshyn. – 1998. - Electronic resource: file:///C:/Users/User/Downloads/Recreations_anhl%20(2).pdf
2. Оказіоналізм. Стаття: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Оказіоналізм>
3. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов/Д.Э.Розенталь. – Москва: «Просвещение», 1976. – с. 543
4. Котелова Н.З. Лингвистический энциклопедический словарь/Н.З. Котелова. — Москва: СЭ, 1990. — с. 331
5. Лыков А.Г. Современная русская лексикология (русское окказиональное слово)/ А.Г. Лыков. – Москва: Высшая школа, 1976. – с. 120
6. Лопатин В.В. Рождение слова : Неологизмы и окказиональные образования / В.В. Лопатин. – Москва: Наука, 1973. – с. 150
7. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). В. С. Виноградов. – Москва: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – с. 224
8. Намитокова Р.Ю. Авторские неологизмы : словообразовательный аспект /Р. Ю. Намитокова. – Ростов-наДону: Изд-во Рост. ун-та, 1986. – с. 156
9. Земская Е.А. Современный русский язык. Словообразование/Е.А. Земская. – Москва: Наука, 2011. – с. 328
10. Кротевич Є.В., Родзевич М.С. Словник лінгвістичних термінів/Є.В. Кротевич. – Київ.: Вид-во АН УРСР, 1957. – с. 236
11. Ковалевская Е.Г. Анализ текстов художественных произведений/Е.Г. Ковалевская. – Санкт-Петербург, 1976.
12. Арбекова Т.Н. Лексикология английского языка: практический курс/Т.Н. Арбекова. – Москва: Высшая школа, 1977. – с. 240
13. Антрушина Г.Б. Лексикология английского языка/ Г.Б. Антрушина. – Москва: Дрофа 1999. – с. 288

14. Реформатский А.А. Введение в языковедение/ А.А. Реформатский. — Москва: Аспект Пресс, 1998. — с. 536
17. Комиссаров В.Н. Теория перевода/ В.Н. Комиссаров. — Москва: Высшая Школа, 1990. — 253 с.
18. Рябова М.В., Четверикова Ю.В. Альманах современной науки и образования/М.В. Рябова. — Тамбов: Грамота, 2011. — с. 192-194
19. Бархударов Л.С. Язык и перевод. (Вопросы общей и частной теории перевода)/Л.С. Бархударов. — Москва: «Междунар. отношения», 1975. — с. 240
20. Скребнев М. Ю. Основы стилистики/М.Ю. Скребнев. — Москва: АСТ-Астрель, 2003. — 221с.
21. Блумфилд Л. Язык. / Л. Блумфилд. — Москва: Прогресс, 1968. — 608 с.
22. Соболев Л. Н. О переводе образа образом/Л.Н. Соболев // Вопросы художественного перевода. — М.: Советский писатель, 1955. — с. 270-290.
23. Латышев Л.К. Перевод: Теория, практика и методика/ Л.К. Латышев, А.Л. Семенов. — Москва: Издательский центр «Академия», 2005. — 192 с.
24. Англо-російський словник ABBYY Lingvo: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/ru>
25. Тлумачний словник англійської мови URBAN DICTIONARY: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.urbandictionary.com/>
26. Словник англійської мови The Merriam-Webster: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/>
27. Тлумачний словник англійської мови Dictionary.com: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dictionary.reference.com/>
28. Словник англійської мови The free dictionary: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.thefreedictionary.com/>

29. Російсько-англійський словник Glosbe: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ru.glosbe.com/>
30. Тлумачний словник англійської мови the Learner's Dictionary: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://learnersdictionary.com/>
31. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. — Т. 1. — С. 104.
32. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка / И.В. Арнольд. — М.: 2001. — 300 с.
33. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка/И.Р. Гальперин. — М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958 г. — 462 с.
34. Бабенко Н.Г. Окказиональное в художественном тексте/Н.Г. Бабенко. — Калининград: Калинингр. ун-т, 1997. — 84 с.
35. Андрухович Ю. І. «Московіада». - Львів: ЛА «ПІРАМІДА». - 2005.
36. Алексеева О.П., Селезнева А.А. Современные тенденции перевода окказионализмов // Филологический аспект: международный научнопрактический журнал. Нижний Новгород: Научно-издательский центр «Открытое знание», 2017. №11 (31). С. 52—58.
37. Ахмедова С.Н. Особенности перевода художественных текстов // Филология и литературоведение. 2014. №8. URL:<http://philology.snauka.ru/2014/08/888>
38. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Изд. 4-е, стереотипное. Москва: КомКнига, 2006. 144 с.
39. Гатауллин Р.Г. Влияние контекста на интерпретацию окказиональных словообразовательных конструкций // Вестник Башкирского Университета, 2001. №3. С. 45—51.
40. Горелов И.Н., Седов К.Ф. Основы психолингвистики. Москва: Лабиринт, 2001. 304 с.

41. Казакова Т.А. Практические основы перевода. English Russian. Серия: Изучаем иностранные языки. Санкт-Петербург: «Издательство Союз», 2001.

42. Карасик В.И. О типах дискурса // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр. Волгоград: Перемена, 2000 (а). С. 5—20.

43. Кожан Ж.А. Практикум для занятий по дисциплине «Практика профперевода»: учебное пособие. Тюмень: ТюмГНГУ, 2013. 72 с.

44. Комарова Л.Н. Безэквивалентная лексика и способы ее перевода // Научные исследования: от теории к практике: материалы X Междунар. науч.-практ. конф. В 2 т. Т. 1 Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2016.

45. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва: Высш. шк., 1990. 253 с.

46. Лаврова Н.А. К вопросу о неологической лексике и о месте контаминантов среди неолексем // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2010а. № 9. Москва: МПГУ, 2010. С. 230—234.

47. Максимов С.Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту: навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Ленвіт, 2012. 203 с. 2

48. Мехеда М.И. Некоторые особенностях окказионального словообразования в современном английском языке (на материале произведений Х. Филдинг) // Вестник ВГУ. серия: лингвистика и межкультурная коммуникация, 2015. № 1. С. 63—68.

49. Николина Н.А. Филологический анализ текста: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений. 3-е изд., стер. Москва: Издательский центр «Академия», 2008. 272 с.

50 . Пашкеева И.Ю. Сложные слова в англоязычных художественных текстах и их перевод на русский язык. Казань: Издательство КНИТУ, 2014.

51. Поздеева Е. В. Окказиональное слово: восприятие и перевод. На материале произведений русскоязычных и англоязычных писателей. - 2011.

52. Псурцев Д.В. К проблеме перевода и интерпретации художественного текста: об одном критерии адекватности // Перевод и дискурс. Москва: Вестник МГЛУ. № 463. 2002, С. 16—26. 77

53. Ревзина О.Г. Поэтика окказионального слова // Язык как творчество: Сб. науч. тр. к 70-летию В. П. Григорьева. Москва: ИРЯ РАН, 1996. С. 303—308.

